2001-BEN ALAPÍTOTTA BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

Irodalmi Jelen

A VILÁG LEGNAGYOBB PÉLDÁNYSZÁMBAN MEGJELENŐ MAGYAR IRODALMI HAVILAPJA

IV. évfolyam 27. szám 2004. január

5000 lej; 70 Ft.; 0,50 €

„Kérem az én Istenemet (…) áldja meg maradékimat"

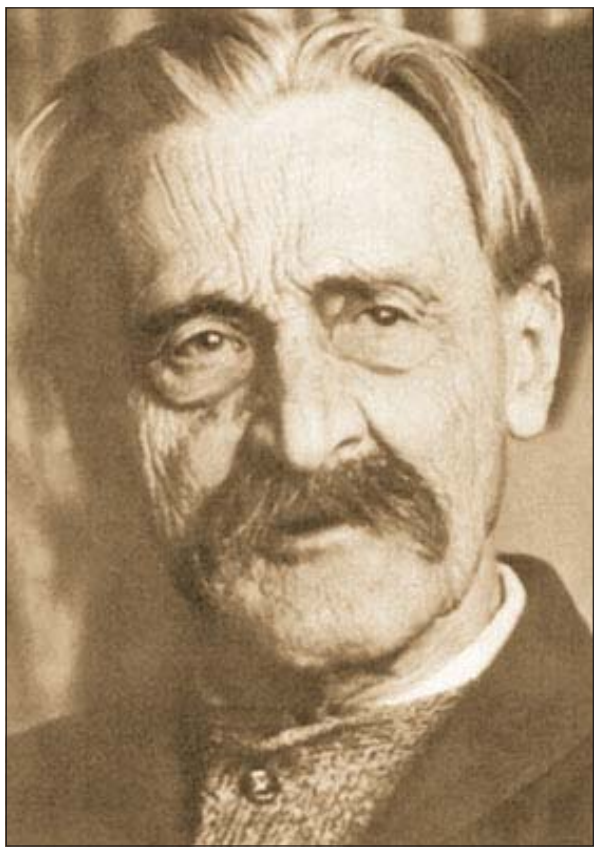

„Szeretnék egyet. Szeretném megérni, hogy kicsiny-kis portámat olyan rendben lássam, ahogyan én azt elgondoltam magamnak. Legyenek a földek tagban, gyümölcsfáim termők, pajtám tele, méhesem népes. Legyen minden gondosan gondozva, tisztán művelve, rendesen tartva. Szép legyen és gyönyörűsége mindenkinek, aki látja. Ezt szeretném megérni. Hogy kis gazdaságom, melynek minden rögét magam szereztem, minden füvét-fáját magam ültettem, minden épületét magam építettem, így szálljon az én maradékaimra. Ezt szeretném megérni épségben, egészségben. És ha ezt megértem, akkor örömmel megyek el én, mulandó ember, hogy itt aludhassam örök álmomat öreg tölgyfáim tövén, virágos gyep alatt. Mert hallani fogom onnan is méheim döngését, maradékaim maradékainak lépéseit és kacagását...

De keserű lesz életem, ha megérem azt, hogy véreim unni fogják ezt a földet; keserű lesz az én életem akkor. És keserű halálom is és átkozott. Mert idegen kézre jut az én életem egész munkája, a kis Varjú-vár, és szerteszóródnak a világon az én utánam jövő fiak és unokáim unokái. Átkozott lesz akkor az én pihenésem a tölgyek alatt, magános idegenségben. Ettől félek én félelemmel és rettegő haraggal. Hogy idegenek tapossák sírom virágait, idegenek kacagnak és sírnak az én Varjú-váramban, mely az én szeretetem köveiből épült.

Kérem az én Istenemet hívő, igaz hittel, hogy áldja meg maradékimat, kik szeretni fogják és meg is tartják ezt a kis világot itt a nagy hegyek között, és kérem az én Istenemet, hogy nehéz kezével sújtson le azokra, akik megunják és elprédálják otthonukat, földjüket, apáik szeretetét. Ezt kérem az én jó és igazságos Istenemtől. És most bízó hittel jegyzem ide azt, amit szeretettel tanultam másoktól, és amire megtanított a föld: a föld munkáiról és az állatok, növények gondozásáról. Adja az Úr kegyelme, hogy utódaim jobban, több tudással folytassák azt a munkát, melyet az ő számukra én itt Esztánán megkezdettem...

Szólottam az én maradékimnak."

Kós Károly: Bevezetés a Testamentum és agrikultúra című kézirathoz (1915)

BOGDÁN LÁSZLÓ

Kós Károly elhatározza, hogy megteremti Erdélyt

1

Ott ült a Varjúvárban, Sztánán. Gondolkodott.
Rajzlapjain bizarr ábrák sorakoztak.
Az őszi ragyás égen ott úszott már a hold.
És nagy csapatokban, lomhán járőröztek a varjak.
Néhány még visszafordult. Búcsúköröket írva
a ház fölé és a hold fehéren szórta fényét.
„Menjek el veletek?" Az ablak négyszögében
mintha bűvölték volna, pörögtek évei.
Egy pillanatra mindent a károgás zabált fel,
Kertek alatt dühödten a kutyák felugattak.
Az erdő szélén kéklő farkasok orgonáltak.
És cseperészni kezdett, elátkozott szemerke.
De akkor is, ha bábák hullnának magas égből.
Ő Erdélyt megteremti. És rajzolni kezdett.

2

Később sétálni indult és megállott a dombon.
Homály kőművesei építették az alkonyt.
Erősödött az eső s míg caplatott a sárban,
sorra tűntek elő a múlt hieroglifái.
Megroggyant barokk kastély. Parasztházak jobbágykék
falán ábrák cikáztak, sárkányfogak, kövek.
Kós lehunyta szemét, érezte arca lángol.
Köréje zárult némán a látomás. Sodorta.
Csatamezőket látott harsogó ellenfényben
villantak meg a vértek és lobogtak a zászlók.
Sereg vonult. Az erdő aranyló fénybe tűnt.
Csapzott, kálomista, vén varjak kerengtek,
Nyakába lógtak setét felhők rongydarabkái.
„Lesz még egyszer itt ünnep!" – motyogta és elindult.

2oo3. december 8.

KIRÁLY LÁSZLÓ

Évfordulók

Feljöttek a lefolyón.
Forró vízzel űztem el őket.

Besurrantak a szellőzőn át.
Égő levegőt fújtam rájuk.

Bejöttek az ablakon.
Kihadonásztam mindet a seprűvel.

Behallgatóztak a telefonon.
Anyjukhoz küldtem,
születésük helyére, valahányat.

Ültem ünnepélyesen.
Mint egy szélütött.

Éveken át.

Aztán csöngetés riasztott
büszke álmaimból.
Vagy vonítás?

Kinyitottam – bejöttek az ajtón.

Ön az? – kérdezték.
Igen.

Hát akkor kezdjük el.

Arany J.

Alkalmi vers Király Zoltánnak

A rádió nem arról szól.
Fiúk nem arról beszélnek.
Szüzeink sem értik sokszor:
Miről szól a szörnyű ének.

Elindul egy szó, és olykor
Torokra forrnak az évek.
A kezekben kard és ostor.
Unokái szép Enéhnek.

Hős fiai sárga Holdnak.
Karjukban-s szívükben vágy van.
Asszonyok csengnek értük:
Szülni nemlétező várban !

Fölhangzik egy béka hangja.
Mire is kell végül várnom?
Ostor-nép, Isten haragja.
Fel sem épült örök várrom.

Csalafinta szó a jóság.
Elhagyja szerető, szablya.
Köddé oszlik haza, ország.
És mindenki veszni hagyja.

Lapszámunkat Kós Károly alkotásaival illusztráltuk

Bíró Béla

Kós Károly transzszilvanizmusa – mai szemmel

„A nagy háború előtt talán senkinek eszébe sem jutott, amiről az impériumváltozás óta olyan sok szó esik: van-e különvaló erdélyi lélek, minden emberi észjárástól különböző gondolkodásmód és világszemlélet, temperamentum és mentalitás, ami az itt való szellemi életmunka eredményeinek minden más eredménytől való különvalóságát, viszont minden itt való eredménynek közösségét félreismerhetetlenül és természetesen determinálja? Lehet-e van-é ennek a zárt erdélyi földnek olyan spirituális ereje, mely az ideverődött különböző fajú emberi társadalmak egymástól különböző, sőt ellentétes élethangjait konszonáns melódiában tudja egyesíteni? Lehet-é, van-é egyáltalában erdélyi kultúra és ha van, mi okból kellett lennie?" – kérdezi Kós Károly 1929 november havában Sztánáról.

De a nagy háború előtt kérdezhette volna egy erdélyi román is (akadt is, aki kérdezte), utána sajnos semmiképpen, mert akkor már a románok azok, akik nem kérdeznek többé efféléket. Merthogy Erdélyt minél hamarabb és minél teljesebben románná szeretnék tenni. A „nagy háború előtt", ahányszor csak alkalom adódott rá, azaz 1848-ban, 1867-ben, 1940-ben mi magunk is arra törekedtünk, hogy Erdélyt magyarrá tegyük, azaz – Kós fenti fogalomhasználatát követve – elidegenítsük önmagától. Az 1848. március 15-i *12 pont* 12. pontja (melyet mi, erdélyiek sokatmondóan még a sor elejére is ugrattunk volna) a szászok és a románok tiltakozása ellenére is a terület Magyarországba való beolvasztását (eufemizmussal az „egyesítés"-ét) követelte.

Folytatása a VI. oldalon

Aradon osztották ki az E-MIL díjait

Köszönöm, mert ti adtátok

December 6-án az aradi Jelen Házban adták át az Erdélyi Magyar Írók Ligájának (E-MIL) 2003-as irodalmi díjait. A 2000 euró értékű Méhes György-nagydíjat Király László kapta életművéért és a *Madarak árnyéka* c. kötetéért (Kriterion Kiadó, Kolozsvár), míg az 1000 euró értékű Méhes György-debütdíjat Páll Zita a *Milyen fej varródhat az exmacska nyakához* c. kötetéért (a kolozsvári Erdély Híradó Kiadó kiadásában). Az Irodalmi Jelen Prózadíjat Márton László nyerte el *Testvériség* c. trilógiájáért (megjelent a pécsi Jelenkor Kiadónál), az Irodalmi Jelen Költészeti Díjat pedig Szőcs Géza *Az al-legóriás ember* c. kötetéért (az aradi Irodalmi Jelen Könyvek kiadásában). Az Irodalomtudományi Díjat Bíró Béla kapta *A füst árnyéka* c. kötetéért (megjelent a csíkszeredai Pallas-Akadémia Kiadónál). Ez utóbbi díjat részben az Erdélyi Magyar Könyvklub támogatta. E három utóbbi díjjal járó pénzösszeg 500-500 dollárt tett ki. Az idén alapított, az E-MIL barátainak járó Szindbád-díjat Mircea Dinescunak ítélték oda (500 euró). Az alábbiakban az E-MIL Gálaesten jelen levő díjazottak nyilatkoznak lapunknak.

Folytatása a III. oldalon

KARÁCSONYI ZSOLT

2003-as Irodalmi Nobel-díj: John Maxwell Cortzee – Karácsonyi Zsolt recenziója **VII. oldal**

Pongrácz Mária: Képek egy kiállításról **Farkas Wellmann Éva, Lászlóffy Csaba** versei; **II. oldal**

Fodor Sándor két anekdotája; **III. old.**

Illyés István – Színház: Pantagruel sógornője **IV. old.**

Láng Zsolt: Városom **László Noémi** versei **V. old.**

Kós Károlyra emlékezünk; VI. old.

Franyó Zoltánról emlékezik meg Pongrácz Mária **VII. old.**

115 éve hunyt el Mihai Eminescu Forgatják a **Sorstalanságot** **VIII. old.**

Minden kedves olvasónknak kellemes karácsonyt és boldog új évet kívánunk!

Pongrácz P. Mária

KÉPEK EGY KIÁLLÍTÁSRÓL

A kígyó napja

(Nagyméretű falikárpit. A felületen kígyózó fonalak mögül egy nő alakja sejlik fel.)

Veronika csendben kötögette a harisnyákat. Puha gyapjúszálból. Színes gombolyagok ugrándoztak a lába mellett pihenő fonott kosárban. Ösztönösen, beidegzett mozdulatokkal csavarta a fonalat, keverte a színeket. Előtte, egy régi kottatartón állt a minta levonata. A megrendelő pontosan előírta, hogy milyen méretben, hány sor mintával kell díszíteni az aprócska harisnyákat meg zoknikat. Svájci babakereskedő volt az az áldott ember, aki Veronikát nyugdíjazása után munkához jutatta. Isten áldja! A sors jóvoltából olyan keresethez jutott, hogy ő tartja el az egész családot. Ha megköt havonta százhuszonöt harisnyát, akkor még meg is takaríthat a keresett összegből.

A babaharisnyák úgy betöltötték életét, mintha a világon más se lenne. A nappali szoba átalakult, benépesítették az elkészült darabok. Ott tornyosultak a padlón, az ebédlőasztalon, még zsinórt is kellett húzni faltól falig, hogy oda is kiteregesse a drága árut.

Elnémult minden körülötte. Senki sem zavarta, amikor dolgozott. Főzés, bevásárlás, mosás a család többi tagjára maradt. Lassan már azt sem engedték meg neki, hogy feltápászkodjon a karosszékből. Kerekes kis asztalon tolták elébe a kávét, az ebédet, a süteményeket. Csak dolgozzon Veronika, aranybánya van a fonott kosárban. Reumától megkínzott vaskos ujjai is megfiatalodtak, mintha új életre keltek volna. Eltűnt a fájdalom, a dermedtség, amikor a kötőtűk táncolni kezdtek a kezében.

Óvónőként dolgozott egész életében, nyugdíjba vonulásáig. Akkor is kötögetett, főleg a karácsonyi ünnepek előtt. Színes pulóverek, meleg sálak kerültek minden évben a karácsonyfa alá, a család minden tagjának kötött valamit. Az óvodában is megajándékozta a szegény gyermekeket egy-egy sapkával, sállal. A legjobban a nyuszifüles vidám sapka tetszett neki. Ezt a városszéli nyomortanyán élő cigánygyereknek, Rózsikának ajándékozta. A barna bőrű kislánynak feltűnően szőke, fényes haja volt, a fürtök kibújtak a sapka alól, lengtek, játszadoztak a szélben, amikor kiment az udvarra, aztán az utcára, majd a negyedbe is, hogy mindenkinek megmutassa a csodát. A kis Rózsi mintha tavaszt vitt volna a putriba, talán a többi purdé is ilyen nyuszifüles sapkáról álmodott. Bármilyen szegény is volt, Máli, Rózsika édesanyja, felkereste őt az óvodában egy nagy csokor virággal. – Tanult embert csináljon belőle, eszem a lelkét! Az én Rózsikámnak már most a könyveken jár az esze, bottal se tudom kikergetni az utcára, hogy kéregessen! – Miért kellene kéregetni, Máli – mondta akkor nagyon komolyan Veronika – munkával is lehet kenyeret keresni! Az óvónő aztán nyugdíjba ment. – Vége a tanulásnak – szepegte Rózsika – most már mindennek vége!

Veronika szorgalmasan tekergette a fonalat, szaporította a szemeket a tűkön. A nyuszifüles sapka még egy ideig incselkedett vele, aztán eltűnt, mint az árnyék. Villogtak a kötőtűk, sercegett a fonal. Sziszegve nőttek a harisnyák, melyek testetlen, fejetlen babáknak készülnek. A megrendelő csak a lábacskák méreteit, a harisnyák mintáját küldte el neki, így a babákat látatlanban kellett felöltöztetni. A legfrissebb rendeléshez kesztyűminták is érkeztek. Elküldték az apró kézmintákat, kar nélkül, test nélkül, fej nélkül... Lábak, kezek tipegtek a szobában, mint a szellemek.

Fokozatosan mestere lett a munkájának. Alig egy fél óra kellett, hogy elkészüljön egy darabbal. Csodálta magát, néha az volt az érzése, hogy ujjaiból nő ki a zokni, a kesztyű, puhán, mintásan, színesen. Gondolatait valami ismeretlen erő visszacsalogatta az óvodába. A kis Misu, a félárva román gyerek jutott az eszébe, akit megtanított magyarul. Azért írták az ő csoportjába, mert ott megmosdatják és felöltöztetik a szegény gyermekeket. Pulóvert kötött Misunak, svédmintásat. Feszített a legényke a vadonatúj, divatos pulóverben, olyan volt, mint egy igazi úri gyermek... Évekkel ezelőtt, amikor még nem dolgozott a megrendelőnek és volt ideje kisétálni a város parkjaiba, találkozott egy utcakölyökkel. Bamba mosollyal közeledett felé, dagadt arcán két vékony nyílásnak tűnt a szeme, az orra megnyúlt, haja csapzott, lucskos kócként csomózott a kobakján. – Óvó néni – motyogta, s arcán valami keserű vigyor jelent meg – nem ismer meg, hisz én vagyok, Misu! Veronika meg akarta simogatni, de a torzonborz emberke elszaladt. Misu biztosan fázik, nagyon didereghet szegényeke – sóhajtott Veronika, aztán hagyta, hogy a kötőtűk tovább táncoljanak a kezében. Nem szabad elengednie a gondolatait. Ha elmereng, akkor lassul a munka ritmusa. Misu legalább öt percet elfogyasztott már, végülis az ő dolga, hogy mivé lett. Csak jóra, szépre tanította, igyekezett belénevelni a munkás, becsületes élet értelmét. Nem sikerült.

A kockás harisnyák nagy csomóban gyűltek, halmozódtak a szobában. Most a svédmintásokra került a sor. Számolnia kell a szemeket, figyelnie a mintát. Most nem lehet se Rózsikára, se Misura szánnia egyetlen percet sem. Halkan dúdolni kezdett: „Dombon törik a diót...” Ezek a testetlen, fejetlen, emléktelen babák még játszani sem tudnak, nemhogy énekelni. Ezeknek csak lábfejük van, meg apró kis kezük, amelyekre kesztyűt kell húzni. Nem melegíti őket semmi, minden csak dísz, cicoma. Ezekkel a babákkal valaki játszani fog, valaki öltözteti őket, talán meg is cibálja. A harisnyák rugalmasak, nem szakadnak el egykönnyen. Szorosra húzta a szemeket, úgy kötötte, mintha igazi gyermekeknek szánta volna. „Nyuszi hopp, nyuszi hopp, máris egyet bekapott” – énekelte tovább, halkan.

Hirtelen éles fájdalmat érzett. Az egyik fémesen kattogó hegyes tű eltalálta a középső ujját, amikor éppen hurkolni akart. Kiserkent a vére is. Nehézkesen feltápászkodott a székből, hogy befáslizza sebzett ujját. Tudta, hogy megint elveszít legalább öt percet a munkából, ez teljes négy sort jelent a kötésben, s ez jobban mérgesítette, mint a fájdalom. Ma este tovább kell dolgoznia, talán kibírja éjfélig. A sérült ujjal nehezen lehet hurkolni, de ott van a többi ép ujj, csak elboldogul velük. Ha éjfélig dolgozik, akkor több villanyt fogyaszt, megnövekedik a számla, egyszóval növelnie kell a termelés mennyiségét, hogy ne veszítsen semmit. Amíg törölgette, fáslizgatta a sebesült ujját, véletlenül a szemközti tükörre esett tekintete. Idegen arc nézett rá, ijesztően hájas, formátlan. Haja megőszült, ajka szerdejessé vált, nyaka ráncos. Ijedten hátrált. Nehézkes volt minden mozdulata, teste elformátlanodott, elhízott, tömött öreg liba volt. Minden azért történt, azért dagadt így el, mert már esztendők óta a szék foglya. Már nem sétál reggelente a gyárvárosi óvodáig, hogy friss levegővel telítse meg a tüdejét. A fodrászhoz se megy, új ruhát se vásárol magának, a régiekbe pedig már nem fér bele alaktalan, tömzsi teste. Házikabátban üldögél naphosszat a karosszékben és köt, szüntelenül kötöget... Nem sietett nyugdíjba menni, de a helyét kiosztották egy fiatal végzősnek. Ez az élet rendje, gondolta akkor bölcsen. Hadd kezdje el a pályáját az új óvónő, a lényeg az, hogy a kicsinyeket tanítsa valaki. Akkor nem irigykedett senkire, de az utóbbi időben egyre inkább nyugtalanítja az a gondolat, hogy talán másként is lehetett volna. Károgó varjak, hessegette el ilyenkor magától a megválaszolatlan kérdéseket. Jó így neki, a lehető legjobb. Annyit keres a kötéssel, mint egy igazgató, pénzbánya lett, aranyat érnek az ujjai...

A tűszúrástól keletkezett seb sajgott, az ujj nem akart engedelmeskedni a kötőtűnek. Le kell mondania róla, van még elegendő okos, fürge ujj a kezén. Visszahuppant a karosszékbe, megragadta a kötőtűket, hagyta, hogy azok tovább villogjanak, sisteregjenek a kezében. Az anyag közben nőtt, szaporodott, szinte lecsorgott a tűről. „Nyuszi hopp!” Azért az az óvodai nagycsoport jó kis osztály volt. Ildi, Misike, Lacika ma a legjobb iskolákban tanulnak. Néhány évvel ezelőtt még gyakran felkeresték őt, csokoládéval, süteménnyel, virággal kedveskedtek neki. Aztán elmaradtak a látogatások, de az is lehet, hogy öntudatlanul zavarta el őket. Nem tarthatott hosszú, költséges szüneteket a munkában. – Gyermekeim, nekem most nincs időm, hogy meghallgassalak titeket! – Ezt mondta, pedig tudta, hogy a fiatalok mesélni szeretnének. Visszaülni egy kicsit az óvó néni szárnyai alá, együtt nevetni, játszadozni újra... Most már senki se jön hozzá, még a szomszédok se kopogtatnak át kölcsönkérni ezt meg azt, elmondani a ház pletykáit.

Minta ráírták volna a lakása ajtajára, hogy vigyázat, belépni tilos!

Újabb szúrást érzett. Most a bal kezén vérzett fel a mutatóujj. Éppen a legfürgébb, legfontosabb ujja. Kétségbeesetten tápászkodott fel ismét, hogy befáslizza. A tükröt ezúttal elkerülte. Nem akarta látni eltorzult arcát. Neki nem szabad megdöbbennie, nem szabad emlékeznie, sajnálkoznia saját sorsán, neki boldognak kell lennie, s állandóan ismételgetnie, hogy lám, az Isten segített rajta és két kezével vagyont kötögethet össze. Hányan irigyelnék, ha tudnák, hogy öreg korára munkához jutott. Versenyeznének vele, elcsábítanák a megrendelőt. Szerencsére azt nem érdekli ki az, aki a babáinak harisnyákat meg kesztyűket kötöget. Őt csak a minőség és a határidő pontos betartása érdekli. Nem ismeri Veronikát sem, egy Svájcba kitelepedett barátnője révén jutott a megrendeléshez. Úgy ajánlották be, mint, aki tisztességes, jó szakember és fele áron vagy még kevesebbért is hajlandó dolgozni. Az első szállítmány aztán beszélt, rövidesen megduplázták, majd megsokszorozták a kért árut. Már annyit kell dolgoznia, hogy nem marad egy szabad perce sem. Még éjszaka is azt álmodja, hogy húsához nőttek a kötőtűk. „Lánc, lánc, eszetrlánc, eszterházi cérna”...

A svédmintás kötés most sehogyse ment. Sebaj – gondolta – visszatér a simára meg fordítottra, szaporít, fogyaszt, hurkol tovább, ezt akár három ujjal is el tudja végezni. Bekapcsolta a rádiót, hogy elterelje gondolatait. Egy nagy párt nagy embere szónokolt éppen a politikáról, a jövőről. Veronikát nem érdekelte a politika. Nem volt soha semmilyen pártnak a tagja, de a férje főmufti volt, szerencsétlenségére éppen a decemberi változások előtt léptették elő. Bizonyára ma is szenved, azért sunyít, reszket, jár-kel lopakodva a városban... Ki tudja milyen bűnök terhelik a lelkét. Mindegy, neki kötnie kell és nem gondolni semmi másra. Minden attól függ, hogy a testetlen, fejetlen babákat szépen felöltöztesse. Néha megcsapja ugyan a kocsmaillat, amikor benyit hozzá a férje. Olcsó lebujokba járhat, útszéli lányokkal töltheti az esteket, de ez mind nem fontos. Régen volt, talán el is felejtette, hogy mikor volt utoljára asszony.

A sebzett ujjak nem csillapodnak, a fájdalom lüktet, lassan felkúszik a karján, aztán elér a szívéig. „Szavazzanak ránk, mi vagyunk a jövő! – harsogja a rádió.

A gomolyagok egyre lustábban mozognak a kosárban. Nem akar fogyni a fonál, mintha megmakacsolta volna magát. Veronika összeszedi minden erejét. Most nem szabad, nem lehet feladni a küzdelmet. A falakon árnyak tébolyognak. Síró-nevető gyermekfejek kérlelik, hogy pihenjen egy kicsit. Veronika nem enged, letépi sebzett ujjairól a kötést és rájuk csavarja a fonalat. Eszeveszetten, gépiesen köt tovább. Az anyag nő, nyúlik, tekereg az ölében. Már nem fogyaszt, nem szaporít, nem mintáz, csak köt, köt szemet szem után. Megindulnak a gomolyagok is a kosárban, peregnek, szökdécselnek fékezhetetlenül. Már az ölében sem fér el a megkötött anyag, lecsúszik a térdéig, aztán a földre hull és kígyózni kezd körülötte. Veronika már nem törődik semmivel, makacsul villogtatja a kötőtűket, közben azt sziszegi: nőjjetek, növekedjetek, takarjatok be mindenestől!

A zoknik és kesztyűk alakjukat vesztik, egymáshoz tapadnak, kígyóformájuk lesz. Vigyorogva csúsznak feléje, felcsimpaszkodnak az ölébe, elérik a derekát, befonják, zsibbasszák a melleit, szorítják tüdejét, alig kap már lélegzetet. Felkúsznak a nyakáig, behurkolják mérges fullánkjukkal. Fáj az ujja, fáj a teste, sajog a szíve, érzi, hogy belevész a kígyóölelésbe. „Lánc, lánc, eszterlánc” – fohászkodik, de a kígyó nem hallgatja meg. Kegyetlenül belemar, aztán egy utolsót szisszentve kiragadja kezéből a kötőtűket.

FARKAS WELLMANN ÉVA

Könnyed csevely R. Polixéniáról

Él a festék, csupán a színe holt.
Majd hallhatod, főúri pletyka járja.
Rémtörténetté lettem. Volna párja?
Hisztérikus vég. Rokonság bűne volt?

Fátyol a képen. Éjszakánként rebben
a léghuzattól. Nos, tessék hát az ok,
hogy átokéhes, unott nagyasszonyok
felfedhessék: nincs semmi furcsa ebben,

hisz többet-jobban szeretni, s élni a
precíz és biztos, pompás etikettet
alkalmatlan volt. Ő, Polixénia,

– nem gondolod? – mulatságunkra termett.
S hogy ennélfogva kellett meghalnia –
nem oly szempont, mely minket érdekelhet.

LÁSZLÓFFY CSABA

A soha-szókoporsó

Szőcs Gézának
és az «egyszemélyes» költészet hitelének

Hőtlen hőségben hűtlen hűség. –
Keressük, ami kezdet s vég között
*nem csupán eltűnés.**
(Vénséges
gyermekkorunkból már csak ez a hűs ég.)

A közéleti adomázgatók
s a maradék tétova csontja.
Farkcsonk, várcsonk – csonka torok
illik országodhoz, ha csonka.

A kuka fedele a pisisörben;
bele ne fújj!
Hattyú köröz fenn,
a sirály alul.

Vérmes szeműek fölözik le álmod.
A bukaresti Burgban álnok
császárhű apródok; degeszre
tömött bendőjüket úgyse lehetne
átdöfni.
Se dzsida, se fény –
van-e más fegyverünk?
(Uram, mint bunkerhez szokott szegény
alattvalókkal, légy kegyes velünk.)

„Mint a meghatott bornyú”**
még fészket eszkabál.
Ökölre soha már,
itt nem lesz több hajnalig tartó
deszkabál.

Polgár-pudingagy,
pépes ködben, tétlen –
tejbegríz-párás öröklétben.

* Karl Jaspers
** Füst Milán

Köszönöm, mert ti adtátok

Folytatás az I. oldalról

Mircea Dinescu

Még gyerekkoromban láttam egy rajzfilmet Szindbád, a tengerész címmel, remélem, hogy ennek a díjnak nincs köze a rajzfilmhez. Persze örülök, nincs olyan szerző, aki nem örülne egy díjnak. Különösen azért, mert erdélyi magyar íróbarátaim adták. Azt hiszem, hogy túl a politikai torzsalkodásokon, a művészetek világában nem léteznek határok, sem ideológiák.

Szőcs Géza

Összetett érzéseim vannak, mert az E-MIL születése körül is bábáskodtam valamelyest, és az Irodalmi Jelen adta ki a verseskötetemet, amely most Irodalmi Jelen-díjat kapott. Kicsit attól félek, hogy bárki, aki roszszmájú megközelítésben értelmezi ezt, azt mondhatja: túlságosan belterjes a dolog. Én azt remélem, hogy mindez nem befolyásolja a józan judíciumot. Meg kell mondanom, hogy tán emberemlékezet óta semmiféle díjat, ösztöndíjat, kitüntetést, elismerést nem kaptam, sem a költői, sem az írói, sem a szerkesztői, meg az egyéb tevékenységemért – ezért ez most módfelett jólesik. Meglepett, nem számítottam rá, és azt remélem: nem kell majd letagadni a díj történetében senkinek, hogy 2003-ban nekem osztották ki ezt.

Bíró Béla

Az erdélyi irodalom és irodalomelmélet helyzetéről nyilatkozott: Mindkettőnek van közönsége, de úgy érzem, hogy az irodalomnak az elmélettől most már vissza kéne találnia önmagához. Túlságosan elméletivé vált az irodalomról szóló diskurzus, és maga az irodalom is. Odáig menően, hogy már az esztétikai érzékenységet veszélyezteti a túl sok ráció, mely a kortárs irodalomba beleszorult. Úgy érzem túlságosan is észlényekké kezdünk válni, és minden, ami az észen túl esik, mintha maga is kimaradna az irodalomból. Márpedig az irodalom funkciója mindig is az volt, hogy a szellem napvilágába emelje azt is, aminek feltárására, megragadására, kezelésére a tudományos beszédmód képtelen. Úgy vélem, vissza kell jönnie az irracionálisnak: az érzékinek és az érzelminek. Hogy pontosan mire gondolok, azt leginkább a magyar irodalom máig legelevenebb remekművével, Az ember tragédiájá-val szemléltethetném, mert a Tragédia nagyságát az adja, hogy Madách a racionális luciferi világ, és az Úr által képviselt intuitív-irracionális világ egysége gyanánt hozza létre a létezés teljességét. Az ember tragédiája nem azzal fejeződik be, hogy az Úr győzedelmeskedik, Lucifer a Tragédiában legutolsó pillanatban is legalább olyan érvényességű igazságot képvisel, mint az Úr, s Madách arról győz meg bennünket, hogy a két „igazság” csak és csakis együtt igaz.

Úgy érzem, hogy a mai irodalomban visszatérőben van ez a madáchi egység, nálunk talán inkább is, mint másutt.

Mi egyszerre vagyunk pre- és posztmodernek. Szerencsére, mert úgy érzem, hogy minden, ami számunkra rettenetes, a kettő között történt. Azaz a modernben.

Nekünk már semmi esélyünk arra, hogy kirekeszszünk másokat (merthogy nemigen van ahonnan), hogy gyilkoljunk (merthogy annak is örülnünk kell, hogy egyáltalán élünk), hogy a szellemet illúziónak nyilvánítsuk (merthogy mivel maradnánk nélküle?), abban sem hihetünk, hogy az anyagiak boldogítanak (merthogy akkor boldogtalanságra lennénk kárhoztatva).

Így aztán mi még okosan őrültek lehetünk. Talán.

Páll Zita

A fiatal (és még fiatalabb) szerzőknek az összmagyar irodalomba való beépüléséről beszélt: Ez kínos problémának tűnik tulajdonképpen. Ha csak Orbán János Dénesnek a karrierjét nézzük, az is arról szólt, hogy egyre ismerősebbé vált az anyaországban, miközben Erdélyben nagyon kevesen tudnak róla. Valószínűleg ez az erdélyi kritika nem megfelelő működésének tudható be. Most úgy tűnhet, hogy önkritikát gyakorolok (apropó kritika), de egy fecske nem csinál tavaszt. Írhatok én róluk, de az is csak ilyen szűk családi körben olvasódik gyakorlatilag. Az erdélyi kritikának, nincs egy jól kialakult intézményrendszere; Magyarországon viszont a kritikai gépezet bekapta valahogy a köteteiket, és bizonyos „transzközepek” ismertebbek Magyarországon, mint Erdélyben.

Király László

Illyés Gyula egyszer azt mondta: díjat az kap, akinek adnak. Természetesen jólesik, mert én tisztességesen dolgoztam életemben és úgy is akarok ezután is. Ha ezt díjazzák, nyilvánvalóan jólesik, amint elmondtam az átadási ünnepségen is: köszönöm szépen, mert ti adtátok nekem. Semmiféle más hangolása nincs ennek a díjnak, csak szakmai.

Az ünnepélyes díjkiosztás után nem ért véget az irodalmi gála-est. Hajnalig tartó mulatságon ünnepelt az erdélyi magyar irodalom jelenlevő része, pajzán költeményeket szavalva a jófajta hegyaljai borok társaságában – és a táncról sem feledkeztek el.

KIRÁLY ZOLTÁN

Csatatér

Király Lászlónak, a hatvanadikra.

kilövik alólad a lovat,
tenyeredben ezernyi szeg.
kilövik mellőled bajtársad,
szemedben ezernyi csavar.
kilövik kezedből kulacsod,
kezedben ezernyi szilánk.
kilövik sisakodból fejed,
füledben ezernyi ágyú.
kilövik csajkádból levesed.
szádban ezernyi gránát.
kilövik a névsorból neved,
névsorban ezernyi csend.

Három tézis

a nők ragadozók.
II.
a ragadozó nők
gyakran áldozatot cserélnek.
III.
az áldozatok nők nélkül
is megvannak.
hogy lenne ez fordítva ?

Pillanatkép
Fekete Vincének
két pár virsli, sültkolbász.
Balaton ez vagy Velencei-tó?
hazátlanigazolvány, konyak.
Balaton ez vagy Velencei-tó?
cimborák, borok.
Balaton ez vagy Velencei-tó?
hatátontúli literatúr'.
Balaton ez vagy Velencei-tó?
szezonvég, telefon haza.
Balaton ez vagy Velencei-tó?
sok beszéd, hallgatás.
Balaton ez vagy Velencei-tó?

Vissza a gyökerekhez

gödröt ástam.
most fejjel előre bokáig ér már.
nyoma sincs
földalatti ágaimnak.

Fodor Sándor

Keletnémet nyelvtudásom

Még a boldog emlékezetű Nagy István volt az Írószövetség Kolozsvári Fiókjának az elnöke (titkára?), amikor egy gyűlés végén, a „különfélék” napirendi pontnál valaki felvetette, hogy a kolozsvári írók közül jó, ha évente egy eljut valahová külföldre. (Természetesen csak a „béketábor” országai jöhettek szóba). Pista Bácsi felkapta a fejét és azt mondta, legokosabb, ha most mindjárt készítünk egy listát és elküldjük Bukarestbe arról, hogy melyik kolozsvári író – melyik országba szeretne látogatni, hogy a Központnak ne kelljen törnie a fejét, kit – hová küldjön.

Legtöbben – úgy emlékszem, hiszen ez 1955-ben vagy '56 elején történt – nos a legtöbben a Szovjetuniót jelölték meg úti céljukul – hogy láthassák mauzóleumában a Nagy Lenint. Pista Bácsi nem is kérdezte, hogy miért: Boldogan jegyezte fel az óhajt. Mások Magyarországra küldették volna magukat – ahová még nem sikerült eljutniuk. Volt, aki Csehszlovákiát említette, Prágát, az Aranyvárost, Pozsonyt, esetleg Kassát. (Jugoszlávia se jöhetett szóba.) Amikor rám került a sor, örömmel vettem észre, hogy a kettészakított Németország boldogabbik felét (Kelet-Németországot) senki se említette. Mert Nyugat-Németország ugyanolyan szocialista anatéma alatt volt, mint teszem azt Franco Spanyolországa. Ha tehát én a szocializmus útján haladó Németországot említem, talán nagyobb lesz az esélyem, mint azoké, akik a Lenin mauzóluemnál kívántak sorba állni és a GUM áruházban bevásárolni.

Kelet-Németországba szeretnék menni! – jelentettem be.

Pista Bácsiban azonban úgy látszik, visszhangoztak bizonyos háborús emlékek Németországról, tán még maga Hitler is eszébe jutott.

– Éppen Németországba?! Aztán miért?

– Tud németül! – sietett segítségemre valamelyik társam.

– Maga tud németül? – nézett rám komoran Pista Bácsi.

Hűha – gondoltam. Nem jól választottam: Azok után, hogy Édesapám két éve sincs, hogy szabadult a börtönből, ahol másfél évet töltött ellenséges megnyilvánulások miatt – tessék, én most Németországba (szinte mindegy, melyikbe) való vágyakozásommal, magamra húzom a vizes lepedőt.

De már nem volt visszaút. Felelnem kell Pista Bácsi kérdésére:

– Tudok – feleltem –, de csak keletnémetül.

Pista bácsi nagyot nézett:

– Hát olyan nagy különbség van a két német nyelv között?!

És beírta, hogy Kelet-Németországba vágyakozom, mert ismerem a keletnémet nyelvet.

(Csak zárójelben jegyzem meg: A „feliratkozók” listája valahol elkallódott. Senkit se küldtek oda, ahová kérte. Másfele is csak ritkán.)

Dimény Pista híre – a fővárosból

Kedves barátommá vált a boldog emlékezetű Dimény István. Az 50-es évek elején az Irodalmi Kiadó magyar osztályát vezette ugyan Bukarestben, de nem ott barátkoztunk össze – hanem Majtényi Eriknél. Ott tudtam meg, hogy a 40-es évek elején ő is felült a három személyszállító hajó egyikére, amely Konstancáról indulva egyenesen Haifának tartott – de ahová csak a Pista hajója jutott el, mert a „másik” kettőt megtorpedózta egy, épp a Fekete tengeren cirkáló német tengeralattjáró. Csakhogy Pistának Izraelben sem volt maradása: „Szertenézett, s nem lelé...” – és még a negyvenes évek végén hazatelepedett, de nem Temesváron vert ismét gyökeret, ahol annakidején Franyó Zoltán mellett végezte az újságírói inaséveket: Bukarestben telepedett meg – magyar íróként.

Egyetlen novellájára emlékszem, az „Öntők” címűre, amellyel a Hazánk magyar elbeszélői című antológiában szerepelt. És Erik barátom véleményét se felejtettem el, aki szerint, ha a tehetség egyenes arányban lenne az emberséggel – Dimény Pistára már rég kiosztották volna a Sztálin-, a Lenin-, de akár a Nobel-díjat is.

Egy alkalommal, Kolozsvárra látogatott. Már igencsak betegeskedett, viaskodott csontrákjával. Nem is volt igazán elemében nálunk.

– Áporodott kisváros ez – panaszkodott. Az emberek mind csak kis, helyi, „pimf” ügyekkel jönnek. Amíg végigmondják, amit akarnak – az ember elalszik. Titeket szeretlek, de Kolozsvárt unom. Visszautazom Bukarestbe, mielőtt még belőletek is kiábrándítana ez a város. Csak a Mátyás-szobor érdekes benne, de azt se nézhetem napestig...

– Ez biza igaz lehet – hagytam rá, amikor a Napsugár szerkesztőségében búcsúzkodott. – Bukarest – folytattam, mégis főváros. Pezsgőbb életű, mint ez a miénk, a Kincses – és Pista elégedetten hallgatta szövegelésemet, amelyet nem is annyira a meggyőződés diktált, mint inkább az én nagy szívem, amellyel kedvében akartam járni beteg Barátomnak.

– No és, mi újság Bukarestben? – folytattam a társalgást.

Mint akit rajtakaptak a kérdéssel, előbb meghökkent, de aztán felcsillant a szeme:

– A legújabbat mondom, azt biztosan nem hallottátok: Robotos levágatta Mezey Jocó szakállát.

Mezey Jocó az Előre fiatal újságírója volt – Robotos pedig a főszerkesztője. Éppen azokban a hetekben dúlt „országosan” a szakáll-ellenes kampány.

Bajor Bandi – szintén jó barátja Dimény Pistának – eddig hallgatott, de a bukaresti hírt már nem állta meg szó nélkül:

– Látod, Pista? Ezért szeretem én Bukarestet. Ott nyomuk sincs holmi vidéki, „pimf” ügyeknek, ott nem mindennapi dolgok adódnak. Súlyos kérdések dőlnek el a Fővárosban: Például a Mezey Jocó szakálláé. Mond, nem tudod véletlenül, a borbély előbb ollóval takarította le – vagy egyenest borotvával vágott neki?!

Pantagruel sógornője

A nemzetközileg elismert, jelenleg Franciaországban élő rendező, *Silviu Purcărete* Rabelais humorral és ellentmondásokkal teli művéből, a Gargantua és Pantagruelből ihletődött. Az előadás pantomim, tánc, szavak és zene eszközeire, kifejezési formáira hagyatkozik. A főként koreográfián és zenén alapuló előadásban a színházi jelek közül a gesztus, a test és a kép, valamint a tárgyak és kellékek kommunikációs lehetőségei kapnak hangsúlyt.

Az előadás már az előcsarnokban elkezdődik: színes, képekkel és plakátokkal teleragasztott dobozok között sétálhat a közönség, amelyekbe kukucskálókon keresztül lehet betekinteni. A dobozokból tárgyak, halak, embriópozícióban kuporgó emberek néznek vissza ránk. Megelőlegeződnek az előadás egyes problémái: az ember, mint önmagába, világába, közösségébe zárt lény jelenítődik meg, a néző elkerülhetetlenül voyeur pozícióból les be ebbe a miniatűr dobozszínpadba. A dobozok és a nézők között egy Kalapos figura látható, a későbbi színpadkép tehát már az előtérben is megvalósul: a Kalapos ugyanolyan szenvtelenül és rejtélyesen tartja rettegésben a (még) gyanútlan nézőt, mind később az előadásban megjelenő közösséget.

Felmerül a kérdés, **hogyan értelmezhető ez a nagyon irodalmi, túlságosan verbális, és igen-igen morális hozzáállás a színházban?** Ahogyan a rendezőtől megtudjuk: **„...**maga az előadás csupán ihletődik Rabelais regényének világából, de nem akarja újraalkotni azt. Még csak azt sem mondhatom, hogy csupán személyes attitűdömről lenne szó, hiszen a színészekkel közös alkotófolyamatban született, és több közösen végzett feladat-kísérlet eredménye". Az előadásban résztvevő színészek Kolozsvárról: Bogdán Zsolt, Bíró József, Bács Miklós, Dimény Áron, Molnár Levente, Gajzágó Zsuzsa; Szebenből: Diana Văcaru, Virgil Fonda, Cătălin Pătru, Ofelia Popii; Párizsból: Marie Cayrol, Jacques Burgeaux, Laurent Schuh; Râmnicu Vâlcearól: Mihaela Mihai; Budapestről: Borombovits Ágnes, Zenészek: Balogh Vera (Budapest), Stollár Xénia (Bruxelles) – közös improvizációiból alakult ki a rabelais-i témák mentén, vagy inkább ürügyén az előadás cselekménye. Ezt jelzi a cím is: az előadás nem „vér szerinti rokona" Rabelais hőseinek, Gargantuának, Pantagruelnek és Panugrének, csupán egy távoli, esetleg beházasodott műalkotás. Helmut Stürmer az előadás díszlettervezője szerint, majdhogynem semmilyen Rableis-szöveget nem használnak az előadásban, sőt, a regény egyetlen konkrét történetét sem.

A szövegforráshoz való radikális viszonyulást tekintve egyre gyakrabban tapasztalhatjuk, hogy a szövegek eszmei problematikájával szemben (melyet többnyire sérthetetlennek véltek), az előadás időbeli, térbeli, és technikai folyamatszerűségére, a megformálás mikéntjére kerül a hangsúly. Nem a szöveg színpadra állítása a cél, nincs fiktív dramatikus világ, átlátszó motivációs háttér, megkomponált jellemek. A kortárs színházesztétika tapasztalata szerint az előadás és a dráma, vagy forrásszöveg közötti viszony intertextuális és nem hierarchikus viszonyok sora. Az esztétikai tapasztalat nem egy eredeti értelem újrafelismeréséből nyerhető el, inkább az előadás által kínált értelmezési lehetőségekből, a múlt és a jelen, az idegen és a más, a saját és az ismerős konfrontációjából. Purcărete szakít a lélektani-realista előadásmód azon eljárásával, hogy a szövegből kiolvasott és elemzett helyzeteket mintegy fordítóként a színpad nyelvére transzponálja. Ezáltal az előadás vizuális és akusztikus világa felszabadul, nem a szöveg cselekményének illusztrációja, a képek áradása megkérdőjelezi az előadás egyértelmű értelmezhetőségét. A vizuális és akusztikus jelek dominanciája, az erős érzéki hatás révén a befogadói, nézői tevékenységnek növekszik meg a szerepe.

A jelentés így nem felismerhető, nem tekinthető dekódolható információnak, vagy stabil és homogén egységnek, mivel az alkotás és a befogadás komplex folyamatának instabil és heterogén eredménye. Ha a lélektani- realista játékmód a szöveg előadássá való fordításaként értelmezhető, akkor Purcărete ezzel szemben – a *szövegben meg nem írt világot* kínálja a nézőnek. A néző azzal az (erdélyi színházakban) ritka élménnyel találkozik, hogy nem kész jelentéseket, elsődleges asszociációkat talál az előadásban, de az ő nézői kreativitásán, asszociációs készségén is múlik, hogyan értelmezi az előadást. „Meglátjuk majd, hogy mi jön ki belőle, és milyen szövegeket talál ki majd a közönség az előadással kapcsolatban, miután „megemésztette a képeket." – mondja az előadás díszlettervezője.

A rabelais-i nevetés a későközépkor metafizikus világszemléletének egyfajta dekonstrukciójaként is értelmezhető. A test esendő, groteszk szépsége felszabadítja a dolgokat az erkölcsi-intellektuális szigorral szemlélő komolyság hatalma alól. Az előadásban megtaláljuk a testnek önmagához, másokhoz, a világhoz való viszonyának rendkivüli koreográfiáit, az evés -ivás visszatérő képeit, jelképes tárgyi rendszerét. Rabelais a szó erejére alapoz, regényében a szavak teremtik a dolgokat, a narrációs varázs által a szavak eltérő formákban idézik fel a világot. Nagyszerű lelemény a rendező részéről, hogy az előadásban elhangzó szöveg minimális. Ahogy Rableais szövegében a test és a nyelv találkozik a komikus fantasztikum világával, úgy Purcărete előadásában a plasztikus test és a színházi nyelv, a teremtő képek teatralitása a domináns. Ahogyan Rabelais beszédhalmozással komponál, úgy az előadásban rendkívüli teatralitású képek áradnak. Nem a történelmi avantgarde ideológiai alapú színházi szövegellenességével van dolgunk. A szituációk, a színészek viszonyai, a testhez, a tárgyi világhoz, a zeneiséghez, a történésekhez teszik plasztikusan teátrálissá az előadás világát. Reprezentatív jelenet, ahogyan az előadás megteremti (egyik figurából "előműti", megszüli) saját zenészeit, hangszereit zenei világát . Vasile Sirli zenei anyaga mintegy meghosszabbítja és kiteljesíti a szereplők által énekelt korareneszánsz hangulatot teremtő dalokat, a fuvola és csellóhangot, illetve a vizespoharakból előteremtett, túlvilági csengésű dallamokat.

Az előadás tere egyetlen, barnás árnyalatokban fürdő, barlanghoz, anyaméhhez és földhöz egyaránt hasonlítható, üregszerűen kialakított tér. „Ami az előadást „környező" díszletet illeti, ez teljesen elrejtőzködött oda, ahol már senki sem látja. Maradtak a tárgyak, jelek, anyagok, kellékek." (Stürmer) amelyeket a színészek maguk hoznak ki-, be és csoportosítnak át.

Az egyik figura (Molnár Levente) időről időre ritmikus dobolásba kezd egy fadarabon a színpad első felében. Ezzel az ortodox szertartásra emlékeztető hanggal kezdődik az előadás, és többször megismétlődik, mintegy keretbe foglalva a játékot a zenés-táncos montázs töredékeit. Az előadás festményszerű képpel indul: a színpad hátterében tizenhárom alak ül egy hosszú asztalnál, bármelyikük lehet a megváltó és mindegyikük tanítvány ugyanakkor, mindannyian Pantagruelek és Gargantuák. A színpadon mozgó, táncoló, ritkábban beszélő alakok hasonlóan neutrális öltözetben jelennek meg előttünk: mindegyikük seszínű, vagy inkább földszínű inget és nadrágot visel – ezek a bábszerű figurák egy homogén közösség tagjai, nem beszélhetünk közöttük való hierarchiáról, egy-egy személy legfennebb egy epizód erejéig válik önálló személyiséggé. A hagyományos jellemszínház elve felfüggesztődik, a szereplők identitása csak részlegesen értelmezhető, nem lehet a pszichológiájukból levezetni a történéseket.

Az epizódszerű cselekménysor laza egymás után fűzöttségében feltűnik egy figura (Dimény Áron) megszületésének, a rajta elvégzett műtétnek és halálának (megsütésének és széttépésének) története. Ezt a figurát társai a színpad elején elszórt homokból ássák ki, találják meg – a figura homokból lesz és kenyérként, a hatalom által elfogyasztott étekként végzi. A homokbuckából először egy virág nő ki – a látszólag terméktelen homokból életet, szépséget, művészetet jelentő törékeny test bújik elő. Az alatta levő testet a többiek segítik napvilágra és rögtön egy már-már groteszkbe forduló műtétnek vetik alá. Ennek során először eltávolítják belső szerveit, majd ezután zeneszerszámokat, sőt zenészeket húznak elő belőle. Az eltávolított belsőségeket visszagyömöszölik a színészbe, aki ezután elkeveredik közöttük. Az előadás végén azonban újra találkozunk figurájával: társai rituálisan feláldozzák, kenyértésztába csomagolják és ember formájú kenyérré sütik, őt tálalva fel a hatalmat (halált?) jelképező Kalapos alaknak.

Az előadásban központi szerepet játszik az evés, az ivás és a szexualitás. Az egyik jelenetben Pantagruel sógornőjének felhizlalása látható. A színészek mechanikusan működtetnek egy futószalagot melyen, ételek és italok érkeznek a színész szájához. Hasonló szimbolikájú a kanalakkal való játék, egy evés jelenetben a kanalak függetlenítődnek a színészektől, groteszk módon irányítva azok mozgását. A jelenet vége a színpadot betöltő kanáleső, egy ezüst-sötét plaszticitású hangzó kép. Egy másik jelenetben egy színésznő csirkét imitál, a társai pedig mint grillcsirkét megsütik és elfogyasztják – (a nő mint szexuális tárgy és táplálék). A megjelenített embercsoport leginkább primitív törzshöz hasonlít, ahol szertartások (pl. a kenyérsütés, a gabona behordása) és szakrális területek tiszteletben tartása (a Kalapos figurától való félelem, a poharak tánca és zenéje, illetve az Írás felmutatása) jelenítődik meg. Az egyik jelenetben a közösség magának alkot rejtélyes alakokat, bálványokat: egy uborkapakolásos, „mumifikált" alakot és szellemeket, képzelt lényeket. A színészekből és tárgyakból megképzett beazonosíthatatlan fiktív lények jelenete az előadás egyik legexpresszívebb képe. A lódobogással, harangszóval, zajokkal felerősített jelenetnek vége szakad: az eszmélő figurák kibújnak lepleik alól. A hamis bálványok magukat leplezik le. A reneszánsz gondolkodású ember megjelenése azonban még várat magára: a „tömeg" megsüti az áldozatként kiszemelt figurát, felajánlja őt a reális (nem általuk létrehozott), őket rettegésben tartó Kalapos figurának, ez elől azonban egy másik bálványnál, a felülről lassan leengedett bikánál keresnek menedéket.

Természetesen egy ilyen leírás sem más, mint nézői asszociációk sorozata. Silviu Purcărete előadása nem írható le szokványos kritikusi módszerekkel, lévén magát a diskurzust utasítja el – szakít a realista színház formanyelvével: a spontán dialógusok és a szereplők jellemeinek kibontásából szeveződő cselekmény elvével.

Illyés István

Pantagruel sógornője *(Hommage ŕ Rabelais)*
Rendező: Silviu Purcărete, díszlet- és jelmeztervező: Helmut Stürmer, zeneszerző: Vasile Sirli, a rendező munkatársa: Cristian Stanca. A Rabelais-év jegyében született nemzetközi produkció alkotói a Silviu Purcărete Társulata (Lyon), a Kolozsvári Állami Magyar Színház, a Szebeni Radu Stanca Színház és Nemzetközi Színházi Fesztivál.

LÁNG ZSOLT

Városom

A magány stigmaszerűen rád zuhanó állapota, a maga mámorító és fatális éleslátásával egy pillanatra boldoggá tesz. Mintha erre születtem volna. Sőt, erre fogantam.

Anyám felültetett kerékpárja vázára, és a szeles Kölcsey utcán vitt magával. Soha nem tanult meg rendesen biciklizni, folyton leesni készült, mint egy artista, aki a magasban kifeszített kötélen egyensúlyoz. Nekitaszított a hideg hajnali szélnek. Másnap már végigbömböltem az utat, mert tudtam, mi lesz a vége: becsapódik a barna vaskapu, és egyedül maradok. Egy hét alatt megtanultam járni, sőt. Káromkodva szuszogtak mögöttem a bölcsődei dadák, mert úgy rohantam, hogy nem bírtak utolérni. És már-már megmenekültem a vaskeblek börtönéből, ám akkor anyám megfordult, és tekintetétől megtorpantam. Beszélni még nem tudtam, így aztán fütyültem a szavakra. A dadakarmok testembe mélyedtek. Anyám mozdulatlanul állt, arcán zavar, nem, inkább düh és türelmetlenség. Kalimpáló lábammal hasába rúgtam, vagy tán egyenesen a mellébe. Az általános elkeseredettség ledobta a látszat burkait. Lábamban a rúgás és a futás fájdalma, a remegés, amely a csontvelőig hatol, és a korai halálvágy szívemben. Magányra neveltettem.

Ha nincs az a fojtogató meleg, talán kiugrom, és utána rohanok. Benne jártunk az éjszakában, ám sehol semmi frissülés, mint feslett erkölcsű szobákban, ahol nem merik kinyitni az ablakot. Sietett, mert füttyentett a vonata. Vagy csak én hallottam? Mondani akartam valamit, meg is szólaltam, de semmi. Talán nem jött ki hang a torkomon.

Azt hiszi, a rabja vagyok. Szabad ember, megveti a rabokat. Három perc volt az egész, a taxis repesztett, mint aki most vette az autóját, és ki akarja próbálni, mire képes, meg aztán különben sem volt forgalom. 16 szelepes Corolla, büszkélkedett, miután megfordult, és elindultunk hazafelé.

A forróság elviselhetetlen. Ha nem idegenkednék ettől a szótól, azt mondanám, nyomasztó. Micsoda város! Amikor kiürül, akkor sem tud felszusszanni, mert az utcák tovább vonaglanak egymás hurkaiban. A sötétség áthatolhatatlan és nehéz atmoszférájú, a sarki lámpák fénye elvész a kanyarokban.

Ha van Isten, a sötétben is látnia kell, mi van bennem, és ő majd megérteti vele... Ha nincs, utalnom kell arra, amit senki elől nem rejtegetek. Olyan vagyok, mint egy egér, aki fülig szerelmesen odadobja magát az éhező macska elé.

Azt kérdeztem a taxistól, mennyiért hajlandó utolérni a vonatot. Azt felelte, nincs az a pénz, elege volt mára. Magány a végzetem.

Agyam, mint valami fantasztikus folyondár, kinőtt a koponyámból, és a száguldó szerelvény után vetette magát. Láttam őt a vonatfülkében. Gyönyörű szemében az írisz ezüstlő rajzolata. Ugyanúgy vonzza a tekintetet, mint a csalódások kusza vonalú levélzetére tévedt kárminvörös hímbogarat a harmatcsepp nőszínű fénye. A bogárnak nincsenek fenntartásai. Ha ismerné a szófényezőket, és lelkükben meglátná a rongyemberséget, óvatosabban duhajkodna.

A vonaton összefut Károllyal, egykori barátommal, akivel épp miatta rúgtam össze a port. Charli! Most is teszi a szépet, nyakkendős neohippi, azt selypegi neki, megkívánta a fülkebeli szexet. Hallom csengőbongó nevetését, száll és köröz, adakozó és adakozó, nem érez korlátokat; és a tomboló szabadságvágy szenvedélyes körtáncában már együtt nevetnek. Gurgulázzák a nevemet, azzal korbácsolják a csúcsra magukat. Mulatnak komikus sorsomon. Forró a nevetés, forró hullámok áradása olvasztja a fagyott ösztönöket. Charli, ne tovább!

Amikor hazafelé tartottunk, a taxis Corolláját dicsérte, és éreztem túlfűtött hangjában, hogy szerelmes a járgányába. Szerelmesen elvakult, mert nem veszi észre a lengéscsillapítók siralmas állapotát. A kocsiszekrényen végigfutó döndülés a talpamban sajog, az ülésen keresztül átfut a gyomromba. Hátul szétdobált flakonok, szalvéták, rendetlenség, mint megözvegyült férfiak lakásán. Kérdeztem, mi lett a kutyájával, merthogy róla mesélt a múltkor. Ingerülten nézett rám. Miféle kutyával? Taxisbetegség a feledékenység. Egy férfi lelkében végbemenő különös változásokról, midőn beáll taxisnak, filmek születtek... Magával vitte az asszonyom, veti felém később a foga közül, de meg fogom keresni őket. Közben kiemel a kesztyűtartóból egy tömött nejlonzacskót, és kihajítja a leeresztett ablakon. Hallom a csattanást a mögöttünk hagyott úttesten.

Kifizettem a fuvart, tárcájába rakta a pénzt, aztán ő is kiszállt. Ahogy a járdáról hátranéztem, láttam, megáll az akácfánál vizelni. Elhízott férfi volt. Nemcsak a válla, oldalán a vastag szalonna is rázkódott a sírástól; szinte teljesen kopaszra nyírt tarkóján, a tüskék alatt is könnyezett a bőr.

Megtorpantam. Teste mintha üvegből volna. Látom, mennyire más! Az ő testében folttalan csillogás, akárha egy frissen elmosott, törékeny üvegfőzőn pillantottam volna keresztül. A szimmetria is megejtő volt, a jobb és a bal azonossága. Érthető, könnyen felfogható matézise volt a testnek, páros és páratlan függvények aszimptotikus nyúlánkozása a függőleges tengely mentén. De így, a taxistestet mellé állítva, utólag is elromlik minden, aránytalanná válik, a lehető legaránytalanabbá. Onnan a járdáról, a rázkódót figyelve értettem meg, mit okozna egy férfikéz a csodálatos szimmetriában. A súlyos és idomtalan szív benyomódása, a vágytól duzzadt máj sötét tömegének ijesztő lihegése... Mintha a város szerkezete rátelepedne a teremtő képzeletre.

Kulcsra zártam az ajtót, és a kulcsot felakasztottam a tükör melletti szegre, szokott helyére. Ki ellen zárkózom be? Újból ketten vagyunk: én és a tükörképem. Soha nem szoktam bele a magányba, folyton reménykedem. Döbbenten észlelem, a tükörbeli alak, akiről eddig azt hittem... most nem ballal, hanem jobbjával nyújtózkodik a szeg felé. Mégsem én? Hát akkor, nosza, összebarátkozhatnánk, megbeszélhetnénk, minek mi az értelme és a jelentése, vagy csak úgy, fecserésznénk, kellemesen üldögélve az ágyon, akárha hűs folyóparton, a nyárfák alatt. Lám, egy légy is zümmög valahol, ki kellene szabadítanom, és máris volna még valaki. Készségesebb a tükörképnél. Mert ahogy a zümmögésre figyelek, a tükörkép is rögtön elfordul, a menekülés útvonalát keresve. Milyen idegenül méreget! Mit nem adnék egyetlen pillantásáért, amelyben felfedezném bogárnyi lobbanását a szenvedélynek.

Soha nem hittem, hogy ilyen könnyen el lehet menni. És most e könnyűségtől megrémülve fekszem rémes ágyamban, amely rabjává tett, mint a szurok.

Hiába terveztem örökösen, hogy a dadákon fogom megbosszulni anyám hűtlenségét, mindig pórul jártam. Hiába lettem a legügyesebb képmutató. Egy idő után nem bírtam szaladni: a csípős fájdalom ébredéskor elöntötte testemet, és mint valami paralízises gyereket kellett az öltözőasztalra felrakni. Én meg katatóniás közönnyel vártam, hogy átöltöztessenek.

Ugyanilyen meredten fekszem most az ágyon. A lelkem szabadságra vágyva kilibben testemből. De elkapják a vöröshajú kerubok, és az Úr tüzes vallatókamrájába zárva, csigázni kezdik. Nem tudják szóra bírni. Végül titkos fegyverükkel, a kéjgázzal is megpróbálkoznak, de az is eredménytelen. Ám attól legalább a lélek nevetésre fakad, és éktelen hahotájától a kerubok aranyból öntött arcán is átfut egy szánakozó mosoly.

FERENCZ ZSUZSANNA

Kik és Mik

5.

Kiknek valaki SMS-t küldött. Azt írta benne: „Két és fél órát vártam a vonatra Kolozsváron. Rád gondoltam. Még jobban szeretlek.”

– Nahát – gondolta Kik. – Hogy mi minden meg nem történik manapság.

Az üzenetet azonban elfelejtette aláírni az a Valaki. A mobilszám is ismeretlen volt, Kik különben is összesen vagy három-négy mobilszámot jegyzett be. Viszont nagyon örvendett, mivel szerette, ha szerették, és még jobban szerette, ha még jobban szerették.

Arra a következtetésre jutott, hogy az üzenetet bárki küldhette, akinek nem ismeri a számát. Ezek pedig nagyon sokan vannak, Romániában is, hát még a világon.

Elhatározta, hogy mind viszontszereti őket.

6.

Élete során Kik nagyon sok elméletet megismert a nyelvek keletkezéséről. De keveset tudott arról, hogy hogyan születtek meg a szavak.

Úgy gondolta, hogy például valaki meglátott egy követ, kiejtette a száján azt, hogy KŐ, s rögtön eldöntötte, hogy aszongya, a tárgyragos alakja pedig legyen KÖVET.

Ezek az ismeretlen szószülők valószínűleg nagyon jól érezték magukat, egy-egy újabb teremtés után.

Később eszébe jutottak a birodalmat alapító, idegen területet elfoglaló egyének.

– Ha elfoglalsz egy lakott területet, el kell nevezned a falvakat, városokat – gondolta. – Mert különben talán nem is érzed a tiédnek, akkor pedig miért foglaltad el?

Úgy képzelte, a hódítás után leül valaki egy íróasztalhoz, elővesz egy ceruzát, iront, lúdtollat vagy számítógépet, s kijelenti:

– Ezt a várost eddig Ujhalomnak hívták. Kapja meg ezentúl a Novhal nevet.

– Igen, ezek a keresztszülők ilyenkor szintén Istennek érezhetik magukat – gondolta Kik. – Viszont teljesen feleslegesen: soha senki se akar majd emlékezni rájuk. Se a vesztesek, se pedig a győztesek.

(Folytatjuk)

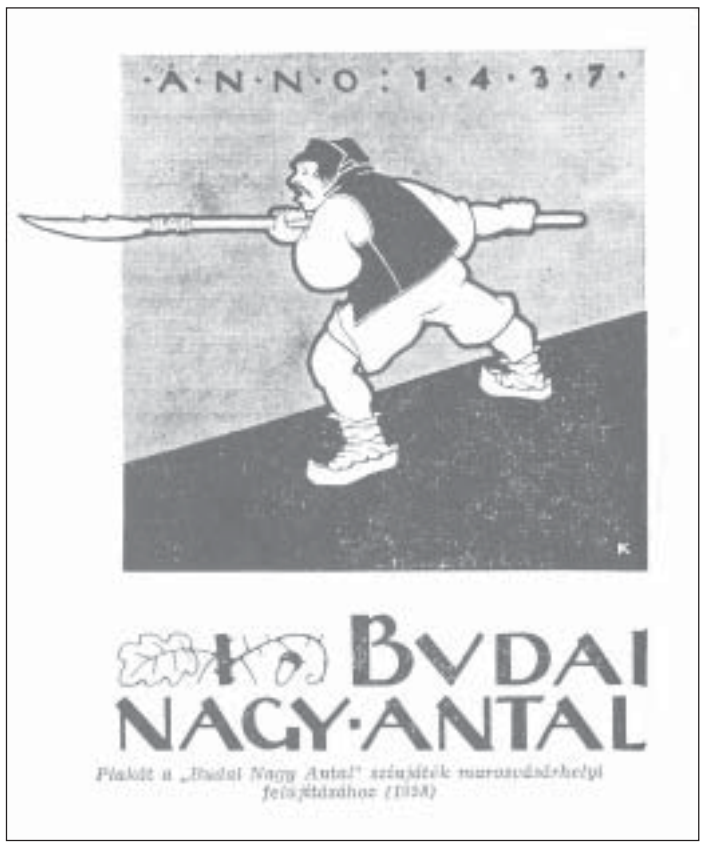

LÁSZLÓ NOÉMI

Megélhetés

Amikor adott szó nem bizonyos
de bármely szó ha odaadták

amikor minden szó adott
fejemben nem járnak kapott
talált szavak vett csak adott

amikor adott szó nem kiadott
nem kiköpött kiszórt kihányt
nem kivetett kiszáradt

amikor adott szó egyszerre két helyen
aránylik az örökkévalósághoz

amikor adott szótól függ
minap mivolt és miatyánk
nem ige kezdetben vala
adáskor szóvá lett személy

adott viszony ismérve: mi
a számonkérhető, ami
a szívemen a számon

kérdés csak az: adott
szívszájszóból ki él meg?

Mérlegelni

Viszonylag könnyű eltépni a szálat
hős, holdvilágos éjjelek külön font
párhuzamos szálát

a végtelenben, hol a hold a pont
amiből ki a mindenséget

ez is viszonylag könnyű feladat
leginkább akkor ha már darabokra
gyomrunkban nyugszik
minden izgalom

ne fátylat rá de spongyát
közvetlenül a mozdulás
pillanatában összehozható

fel- vagy szétkenhető
a történtek nyomán keletkező
kihasználatlan térben

viszonylag könnyű eltépni a szálat
aztán szevasz irány
szevasz dimenzió

a feltámadó vaksötétben
egy izzószálon függ az életem
viszonylag könnyű

Határeset

A hang határa és a határ hangja
kiáltáspuszta pusztába kiáltás
kitáncolás vagy visszatáncolás
a puszta hallásunkkal még felfogható
zsivajhatáron

a hang hatása hallgatólagos
megegyezések esetében kényes
határok közt mozog a homlokig
annak alatta már hatásvadászat

a lakhatás egymás erőterében
fegyverszünet vagy szerződéses béke
ki vált szerez lop hamisít jegyet
a győztes fél mennybemenetelére?

Kós Károly transzszilvanizmusa – mai szemmel

Folytatás az I. oldalról

Sőt, ezt az Erdély népei ellen (a magyarok ellen is) irányzott merényletet, melyet aztán a kiegyezés „véglegesen” szentesített is, a „nagy háború” után húsz esztendővel ismét képesek voltunk elkövetni. Azaz mit sem tanultunk a történelemből. Észak-Erdélyt ismét beolvasztottuk volna Magyarországba, méghozzá a különállás, az autonómia, a másság elismerésének komoly nyomai nélkül.

Hiába figyelmeztetett Kós a fent idézett *Erdély (kultúrtörténeti vázlat)* című 1934-es munkájában:

„Hogy mi lesz Erdély népének és kultúrájának útja a jövőben, az jórészben Erdély népeitől függ. – A história bizonyítása szerint Erdély azoké a népeké volt, akik ezt a földet, ezt a sorsot és ezt a pszichét vállalták és azoké lesz a jövőben, akik azt a jövőben vállalni fogják. Erdély sorsa akkor volt a legboldogabb, kultúrája akkor virágzott ki leggazdagabban és legteljesebben, amikor népei egy akarással vállalták a külön Erdélyi sorsot és építették azt külön erdélyi eszükkel.

Kós Károly sírja a házsongárdi temetőben

...De amely nép valaha is elejtette Erdélyt, az a nép és kultúrája elesett itt a múltban és el fog esni a jövőben is menthetetlenül...”

Nem hallgatott rá senki, az egymást követő magyar és a román nacionalisták testvéri „egyetértésben” tagadták meg Erdély múltját és jövőjét.

A románok 19-ben és 45-ben maguk is úgy szerették volna beolvasztani a történeti Erdélyt a Régi Királyságba mint egy halom ócskavasat. S ezt a beolvasztási szándékot erősítette meg, az 1945-ös újabb impériumváltás, majd az 1989-es „forradalom” is. A szászoktól és a zsidóktól fokozatosan megszabadították Erdélyt, s az értelmiség felszámolásával, a kiáramlás alattomos ösztönzésével, a közösség gazdasági ellehetetlenítésével a magyarság számarányát is mélyen a természetes szint alá szorították le.

Ennek a „politikának” a kudarca válik mára látványosan is nyilvánvalóvá.

A politika szót azért kellett idézőjelbe tennem, mert ami Erdély vonatkozásában mindkét részről történt, az éppenséggel ellentéte a szó voltaképpeni értelmében vett politikának. A politika ugyanis a realitások elismerésének művészete. Alapvető célja minden körülmények között a spontán egyensúly, s az ezen alapuló társadalmi stabilitás megteremtése.

A tradicionális társadalmakban az egyensúlyt még a társadalmi tér harmonikus szerkezete garantálta. Minden társadalmi csoportnak jól meghatározott és „örökre” szóló helye volt a nagy egészben (az organizmusban). Senki nem kérdőjelezhette meg a másik pozícióját, mert azt az istenség által rögzítettnek tekintették. De a meghatározó társadalmi csoportok (a rendek) nem csak elégedettek voltak saját helyzetükkel, büszkék is voltak teljesítményeikre, melyeket a nagy egész szempontjából joggal tekinthettek nélkülözhetetlennek.

A rendi társadalmak felbomlását követően ez a statikus igazságosságra alapozott társadalommodell egy másik, dinamikus igazságosságra alapozott modellnek adta át a helyét. Az új modellben a stabilitást már nem a társadalmi tér szerkezete garantálta, ez ugyanis fellazult, az egyes társadalmi csoportokat elválasztó falak leomlottak, a társadalmi tér átjárhatóvá, a csoporthatárok képlékenyekké lettek. A társadalmi mozgásokat szabályozó értékek többé nem örökre szóltak, hanem az állampolgárok épp adott érdekei határozhatták meg őket. Az értékhierarchia tehát a spontánul alakuló társadalmi erőviszonyoknak megfelelően maga is újra és újra átrendeződhetett. Az egyensúly most már a társadalmi időben valósult meg. A különböző ideológiák által szentesített értékrendek mindenek előtt egy *konzervatív* (ez utóbbi részének tekinthetők a keresztényidemokrata, néppárti, kulturális nacionalizmusra alapozott irányzatok is) és egy *liberális* (ez utóbbiba sorolhatók a szocialista illetve az állampolgári nacionalizmusra alapozott ideológiák is) egymást váltják a hatalomban, ahol is az általuk képviselt értékrendek által kínált teljesítménypotenciált kimerítve, mind több – csak az ellentétes értékrendek által kezelhető – feladatot halmoznak fel. A lakosság a halmozódó és az uralmon lévők által szemmel láthatóan megoldhatatlan problémák láttán egyre inkább az ellentétes ideológia híveihez pártol. De rövidesen azok is hasonló sorsra jutnak, a saját ideológiájuk által kínált teljesítménypotenciált kimerítve, nekik is rövidesen át kell adniuk a hatalmat. Ily módon, időben és egyoldalú politikai törekvések révén ugyan, de a két alapvető ideológiai irány közt dinamikus egyensúly alakul ki.

A folyamat azonban csak akkor működhet olajozottan, hogyha a konkurens felek egymás létjogosultságát fenntartások nélkül elismerik. Ha ez nem következik be, ha a szemben álló felek, részlétüket negligálva, nem csak az egész képviseletében kezdenek ágálni (ez átmenetileg még jogosult is lehet), hanem önmagukat az egész kizárólagos és örökkévaló képviselőjének minősítik, s az ellenfelet mint az egész biztonságára, sőt létére törő idegen elemet démonizálják, a küzdelem (a szó mélyebb értelmében) többé már nem tekinthető politikainak. Ettől kezdve a tét nem az egyensúly kialakítása, hanem annak minél teljesebb felszámolása, az ellenfél megsemmisítése.

A szabad politikai küzdelem egyik leghatékonyabb akadályává a kulturális szempontok abszolutizálása válhat. S ez minálunk, Kelet-közép Európában mindenütt be is következett. Márpedig ha egy – természete szerint többkultúrájú – társadalomban a kultúrákat hierarchizálják, az egyik nyelvet és kultúrát hivatalossá, a másikat vagy a többit másod vagy harmadrendű (jó esetben is csak megtűrt) kultúrává minősítik, a szó fenti értelmében vett politikai harc lehetetlenné válik. A domináns kultúra a vele versengő kultúrák politikai szószólóit minden további nélkül a társadalmi egész stabilitását sőt létét fenyegető „idegen” és/vagy „nemzetellenes” személyiségként bélyegezheti meg. A kirekesztés „politikája” a szó eredeti értelmében vett (Nyugat Európában tapasztalható) politizálást tényleg lehetetlenné teszi. Ezzel azonban távlatilag a kirekesztők maguk is bukásra ítélik önmagukat, hiszen az ellenfeleket kirekesztve, végső fokon magukat is kirekesztik a politikai közösségből.

Kós Károly mintha éppen ezt ismerné fel, amikor azt állítja, hogy *„...De amely nép valaha is elejtette Erdélyt, az a nép és kultúrája elesett itt a múltban és el fog esni a jövőben is menthetetlenül...”*. Az ugyanis, aki pusztán saját közössége érdekeire van tekintettel *„az itt való szellemi életmunka eredményeinek minden más eredménytől való különvalóságát, viszont minden itt való eredménynek közösségét”*, azaz az erdélyi társadalom organizmusát, a sajátosan erdélyi *teljességet* árulja el.

A Kós Károly-i transzszilvanizmus gondolata lényegi aspektusaiban egy olyan többkultúrájú politikai közösség lehetőségét vetíti előre, melyben az egyes kulturális csoportok által képviselt értékpreferenciák is a politikai értékpreferenciákhoz hasonlóan alternálhatnak. Amikor az egyes kulturális közösségek tagjai „átszavazhatnak”, azaz képletesen és szó szerinti értelemben is átjárhatnak egymáshoz. Ennek azonban az egyes kulturális közösségek tényleges egyenjogúsága, az együtt élő közösségek kölcsönös többnyelvűsége, a kölcsönös asszimiláció elvi lehetősége, s következésként az adott közösségek távlati létbiztonsága az alapvető feltétele. Hogy ettől még messze állunk? Tény. De az is tény, hogy – elvben legalább is – mind közelebb kerülünk hozzá.

Úgy tűnik, most az Európai Unió küszöbén, Kós Károly transzszilvanizmusa aktuálisabb, mint korábban bármikor.

S nem csak Erdélyben, a többkultúrájú politikai közösség gyanánt megszülető új Európában is.

SZABÓ PÉTER

Zebegény

(In memoriam Kós Károly)

hajnal teríti rám hideg subáját,
az este gondolataim messze röpítette;
az árny még itt lopakszik, de utálják
a reszkető fények s így szedik szét
körívekre...,

hajnal teríti rám reszkető fényét,
régi dallal jön az új szabadság ígérete;
tág teret zeng, tervek lehetőségét –
vajon mi valósul meg, minek lesz itt élete?

zöld domboldal rengetege az este,
opálos derengés: folyó felszíne a hajnal;
vonz, rejtelmekkel telve erdeje,
felszabadít, ott lélegzem a Dunakanyarral...,

ősi táj teríti rám hangulatát,
büszke Erdélyt és szecessziót rejt „új”
temploma,
– a kerítésen vad kutya ugat át –
„sváb házakban” volt itt (rég) magyar festők
otthona;

a tiszta lég ott vibrál képeiken,
a nyugalom vakációs hangulatot áraszt –
hatalmas művészek nagy lépteiben
gyermeteg hajnal tipeg, és Itt ez mégsem
fáraszt...,

fenséges táj halk lakója az ember,
birtoka a végtelen tér, a végtelen remény;
nem azért nem hangoskodik mert nem mer:
tudja, ő itt biztos kormányos a sorsa
tengerén.

Kós Károly

(1883–1977)

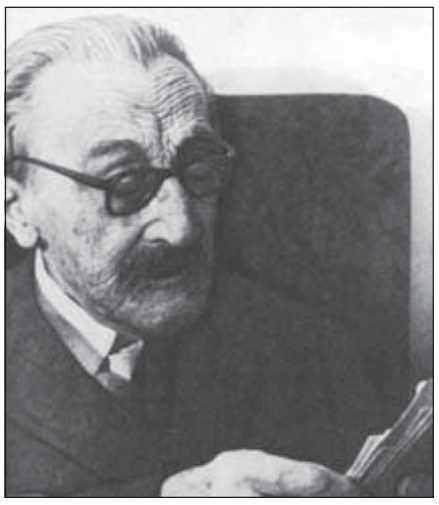

Temesvárott született 1883-ban négygyermekes postatisztviselő egyetlen fiaként. A temesvári református kollégium elvégzése után a József Műegyetemen mérnöki szakra jelentkezik, majd két év múlva átiratkozik az építész szakra és itt szerez diplomát. Még egyetemi hallgatóként építészeti felmérő tanulmányutat tesz Kalotaszegre. Kezdő építészként különböző építészeti irodákban dolgozik (Pogány Móricnál, Maróti Gézánál, – meghatározó volt Györgyi Dénessel való barátsága), majd a Székelyföld építészetét tanulmányozza. 1910-ben földet vásárol a kalotaszegi Sztánán, felépíti a nyaralóját (a későbbi lakóházát) és feleségül veszi a türei ref. lelkész leányát.

27 éves, amikor 1912-ben, már diplomás építőművészként részt vesz az Állatkert pavilonjainak építésében. Akkor már az irodalom jó fülű értői tudomásul vették, hogy három évvel azelőtt (1909-ben) „Átila királról ének” című, ódon nyelvi ízekkel teljes, kitűnően verselt krónikás epikájával sajátosan egyéni költői hangot ütött meg az urait kereső új magyar költészetben

1914-ben az I. világháború kitörése után a munka nélkül maradt építész Sztánára költözik. 1915-ben bevonultatják a kolozsvári gyalogezredhez, de hamarosan leszerelik a kultuszminisztérium kérésére. 1916-ban az utolsó magyar királykoronázásra (IV. Károly) a budai vár díszítésére kap megbízást. 1917-18-ban állami ösztöndíjasként Sztanbulban tanulmányúton van. 1918-ban az Iparművészeti Főiskola tanárának nevezik ki, de nem foglalja el katedráját, erről így vall: „..a döntés nehéz volt,... hiszem, hogy Erdélyben nagyobb szükség lesz rám mint Budapesten.... és itthon maradtam”.

1919 után alkalmi munkákból él, műszaki rajzoló, nyomda-grafikus, illusztrátor, újságíró, plakátrajzoló, valamint tervez: ex-libriseket, bútorokat, emléktáblákat, síremlékeket. 1921-ben egyik alapítója az Erdélyi -, későbbi nevén Magyar Néppártnak. 1922-ben a Vasárnap c. képes politikai újságot szerkesztette.

1924-ben több barátjával együtt létrehozza az Erdélyi Szépmíves Céhet, Erdélyi Szépműves Céh nevű kiadóvállalatot, amely az egész romániai magyar irodalom otthona lesz. Ennek mindvégig ő az igazgatója. Bánffyval együtt ő hozza létre az Erdélyi Helikon című nevezetes és magas színvonalú folyóiratot, amely szervezi és egybefogja a magyar írókat, költőket. Ennek mindvégig ő a felelős szerkesztője. Az irodalmi találkozóknak ő a főszervezője. Miközben fest, ha ideje adódik, grafikákkal illusztrálja a saját és az író-költőtársak műveit. Többek közt a linómetszeteknek is híres mestere. Ezekhez a nyomógépeket is ő maga tervezi, sőt ő maga szerkeszti össze. Hiszen a műszaki otthonosság is hozzátartozik boszorkányos ezermesterségéhez. És minthogy a politikai élet úgy követeli, vannak évek, amikor a bukaresti parlamentben képviselőként is hatásos szószólója a magyar érdekeknek. Mindez háttér az irodalmi művek létrejöttéhez. Szükség van jó magyar irodalmi művekre, igényli az erdélyi magyarság. Születnek is kitűnő regények, versek, novellák, drámák. Hiányzik azonban a magyar múlt olyan idézése, amely erőt ad a magyar jelenhez. Hát ha nem írják meg, majd ő, Kós Károly építész, festő, grafikus, művészettörténész, etnográfus, igazgató, felelős szerkesztő majd megírja ezt is. Így ezzel a meggondolással lett Kós Károly egyszeriben remekíró.

Részben a magyar kisebbségpolitika, részben demokrata szellemisége miatt, részben az erdélyi nép elszegényedése miatt nem kap komoly építészeti megbízásokat, csak kisebb, szerényebb munkákat. Így vall építészetéről: „a divatos középeurópai szecessziós és a hazai ún. tulipános magyar stílustörekvések mellőzésével, a korszerű építészet magyar stílusváltozatát a magyar építőhagyományok alapján és a magyar nép építőformáló gyakorlata szellemében igyekeztem kialakítani”.

1944-ben sztánai házát kirabolják, részben elpusztítják, emiatt beköltözik a családjával Kolozsvárra a testvéréhez. Itt kezdi újra az életet a semmiből, az újjáalakult Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület elnök-igazgatója. 1945-46 -ban a Magyar Népi Szövetség elnöke, 1946-48 között nemzetgyűlési képviselő. 1945-ben a Kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola dékánja, majd 1953-ig tanára. 1948–49 között munkatársa a Világosság c. lapnak.

1977-ben Kolozsvárott hunyt el.

Franyó-univerzum

– negyedszázad távlatából –

Egy hűvös, decembervégi napon, huszonöt esztendővel ezelőtt szomorú hír járta be Temesvárt. Franyó Zoltán, 9l éves korában az örökkévalóságba távozott. Amikor összecsengtek az évbúcsúztató pezsgős poharak, már nem ihattunk az egészségére.

A temetéssel is várni kellett. 1978. január harmadikán zúdult koporsójára föld a Lippai úti temetőben. A Franyó nélküli évek repültek, mint a szélvész. Hiányát naponta éreztük, irodalomszervezői munkásságát, baráti támogatását fájdalommal nélkülöztük a következő évtizedekben. Könyvei – egy könyvtárnyi kiadány – megmaradtak, bármikor elővehetjük, újra meg újra olvashatjuk, ízlelhetjük, miként zeng fel magyarul a világlíra megannyi gyöngyszeme. Az Ősi örökség (életmű sorozatának első kötetét ezzel a címmel indította 1973-ban a Kriterion Könyvkiadó) ma már mindenkié, aki be akarja utazni a lírai világtájakat.

A Herder díjas magyar író, aki az örök fiatalságot testesítette meg, mégis lassan a feledésbe merül. Ha valami élteti őt, az a hatalmas anekdota-tár, amelyet egykori kortársai oly gyakran felelevenítenek. A hosszú élet megannyi korszakában, majd úgyszolván minden esztendejében tett valamit Franyó azért, hogy alakja legendává váljon. Azt is mondhatnám, hogy versengenek egymással a „mesélők", hogy ki tud jobb sztorit elmondani Franyóról.

Az én sztorim nem fakaszt nevetést, még akkor sem, ha Franyó a hőse. Azt szeretném felidézni, ami számomra mindig tisztelettel övezi a nagy íróbarátot.

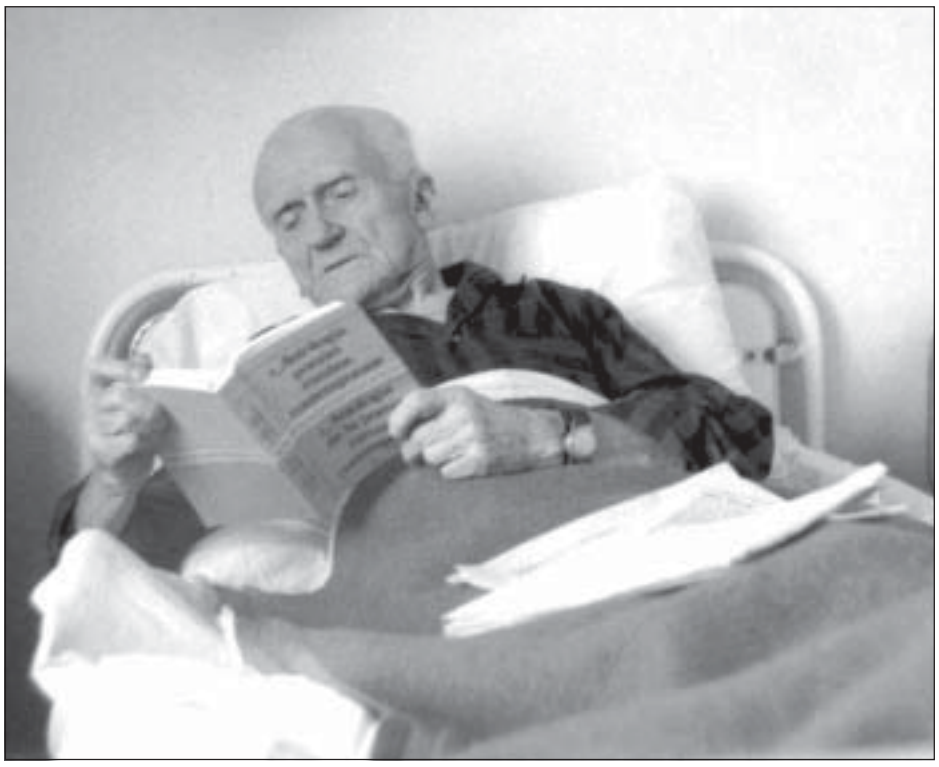

Kórházi felvétel **(Dőry Katalin fotója)**

Elmondani, hogy Bécsből táviratozott, ki ne felejtsük őt a Végvári Napok irodalmi rendezvényeinek műsorából, ahova pontosan meg is érkezett, és ahol virágesőt hullattak ősz fejére, majd átnyújtották neki a bánsági település jelképes, fából faragott kulcsát. Ezt a végvári ereklyét ott őrizte magas kitüntetései mellett, talán azért, mert érezte, az olvasók szíve dobog benne.

Felidézném azt is, amikor halála évében a kórházi ágyon feküdt, s kéziratok halmaza volt a takarója. Mellette, az éjjeli szekrényen, a széken kedvenc kötetei sorakoztak, amelyek között első helyen állt Goethe Faustja, s amelyet élete végéig javítgatott, tökéletesített. Szokatlan dolog, hogy valaki kórházi fotóval ajándékozzon meg egy újságírót, de Franyó ezt tette: dedikálta nekem életének utolsó felvételét, a következő sorokkal: *„Marikának, kórházi tanúságom és tanultságom napjaiból, szeretettel Franyó Zoltán".*

Valahol a nagyvilágban, valahol Temesváron, a Bogdănestilor út 19. szám alatt van egy alkotó műhely, melynek ablakai nemrég még a végtelenbe nyíltak. Van egy virágos kert, a ház előtt földig hajló ágakkal bólogató öreg fa, van csendes kertek felé tekintő erkély, s a szemközti tömbház negyedre néző ablak is. Abban a könyvtár-műhelyben inaskodtam én is, sok más fiatal íróval együtt, a Mester szárnyai alatt. Ma már bronzba merevedett arca tekint ránk, a ház előtti udvaron (Jecza Péter kitűnő szobra). Az emlékezés fénye borítja rá a glóriát. Most és mindörökké.

Pongrácz P. Mária

A barbárokra várva – a bárány és a farkas regénye

„Mert itt az est, s a barbárok nem jönnek.
Néhányan, kik a határról érkeztek,
azt állítják: barbárok nincsenek."
(Kavafisz)

Amikor kézbe veszünk egy könyvet, amelyet Nobel-díjas szerző írt, egyfajta várakozással tekintünk a lapokra, hogy a szöveg olyan száraz lesz, mint Sartre, olyan hajszálpontos, mint Hemingway, esetleg arra gondolunk, hogy különösebb kertelés nélkül mondja meg a dolgokat, mint Kertész. S ha ez megvan, akkor elvárjuk a magvas, hosszú és igen mélyértelmű mondatokat is, melyekből idézni lehet, mert olyan szépen kihegyezve és mégis pontosan illeszkednek a szövegbe, hogy nyugodtan átemelhetőek egy éppen folytatandó társalgásba.

De Coetzee csalódást okoz. Az első száz oldal után, már gyanakodni kezdek, aztán rájövök: Coetzee az a szerző, aki nem akar oldalakon keresztül magvas eszméket taglalni, nem csupán a körmönfont ítészekhez és vájtfülű olvasókhoz kíván szólni. Mondatai olyan egyszerűen és maguktól értetődően mozognak, vándorolnak el az olvasó szemei előtt, ahogy csak homokdűnék szoktak.

A határszéli városba megérkezik egy katonatiszt, akit a Birodalom fővárosából küldenek, mert a Birodalom határait „fenyegetik" a barbárok. Átveszi a hatalmat a város idősödő és elhízott bírájától, ártatlanokat kínoz meg, mindenre vakon halad, hogy teljesítse kötelességét és tulajdonképpen nem ér el semmit. Azazhogy. Mégis sikerül 12 barbárt foglyul ejtenie. Ezeket megkínozza, elpusztulnak. A bíró, akinek – amúgy kafkaian – nincs neve; és nem más, mint az elbeszélő, egy lányt mégis megment. Egy törött bokájú lányt, aki nem lát, csak, ha oldalra néz.

Ez az a pillanat, amikor hirtelen minden mondat fontossá válik. Az olvasó elkezd visszafele lapozni, szimbólumokat gondol a sorok közé, váratlan események eljövetelét, civilizátorokat és barbárokat sejt minden mondatszögletben, de tulajdonképpen – nem történik „semmi".

Mégis – mitől válik fontossá minden? Talán azért, mert elkezdjük érezni, némileg Updike modorában, hogy az idők vége fele tartunk, esetleg arra is gondolhat a meglepett befogadó, hogy ennek az évnek a története tulajdonképpen „egy évszázadnál is hoszszabb". Nem véletlenül, használom ezt az „évszázadnál is hosszabb"-at, ugyanis a bíró, bizonyos pillanataiban igenis hasonlít Ajtmatov Förgeteges Edigejéhez, csakhogy ő, nem a vasúti sínek mellett bóklászó-kutató rókában rejtőző lelket fedezi fel. A bíró a barbár lányban megbúvó megismerhetetlennel szembesül. Azzal, hogy valaki tökéletesen idegen marad a számára.

A bíró egyébként is, egyik jellegzetes prototípusa az idegennek, a város lakói nem érdeklik igazán, puhán és tohonyán nyugszik bele a vidéki, határmenti életbe, ahol a laza erkölcsök közepette is: 30 évig fenntartja a rendet, ami számára megváltoztathatatlannak tűnik. De a dolgokat, az ottani rendet, a határsávban élők jellegzetes létmódját mégsem érzékeli tökéletesen. Azt hiszi, mindent jól lát, de nem lát sokkal többet, mint az örökké fekete napszemüveggel (v.ö.: A játszma vége) járó Joll ezredes, aki megfosztja a békebeli időkben gyakorolt hatalmától. Vidéki kultúrember, aki ahelyett, hogy hegedűn játszana, mint Karácsony Benő egyik regényhőse, inkább furcsa fadarabkákat gyűjt, amelyeken valamiféle írást vél felfedezni. Az irodájában fenntartott viszonylagos rend, az ásványok gyűjtése, a helyi prostituáltakkal való eléggé rendszeres nemi aktusok, nem egyebek, mint egy vezető pozícióba került hivatalnok mindennapi életének szokványos kiegészítői.

A regény azzal indul, hogy Joll ezredes megérkezik és valóban barbár, teljesen érthetetlen és értelmezhetetlen módszerekkel (kínzás) próbál információkat gyűjteni a barbárokról. A bíró, az eddig fennállt rend tisztelője (békebíró) először megpróbál távol maradni az eseményektől, a történelem hullámaitól, melyek átcsapnak a feje felett, de aztán fellázad. Lázadása pont olyan értelmetlen, mint az, ahogy a bennszülöttekkel újra és újra kiásatja a város közelében található homokba fúlt romokat. Értelmetlen későbbi rabsága is, hiszen a zárka ajtajába illő kulcsot bármikor megszerezheti, de ezt csak néhány hónapos börtön és megaláztatás után cselekszi meg.

A barbárokra várva, túl azon, hogy távolról utal a délafrikai társadalmi és politikai helyzetre – elsősorban: magánregény. Magánregény abban az értelemben, hogy a főhős magányos vándorlását írja le az önmegismerés útján. A bíró, ugyanis nem képes a mérlegelésre, nem tudja elhelyezni magát az adott helyzeten belül, nem tudja, hogy kicsoda is valójában: „Soha nem élt még ennyire tanácstalan és ártatlan ember a világon. Valóságos gyermek vagyok!".

A hosszú, békésen és értelmetlenül eltöltött évekért azonban bűnhődni kell. Először társadalmi rangját veszti el, majd az önbizalmát, hiszen a barbár lányhoz nem tud közel kerülni (hiába kenegeti a törött bokájú lány (v.ö.: Oidipusz) meztelen testét). Ez az a pillanat, amikor valami mégis megmozdul benne, elindul, hogy a lányt visszavigye övéihez: a barbárokhoz. A hetekig tartó út végén találkozik velük, átadja nekik a lányt, de nincs kommunikáció, a barbárok belső Kastélyába nem engedik be. Elindul visszafele, és csak ekkor döbben rá, hogy a három magával vitt embert (tulajdonképpen teljesen értelmetlenül) majdnem a halálba rántotta. Mire visszatér – már ellenségnek tekintik, aki figyelmeztette a barbárokat az eljövendő hadműveletekre. Azt, hogy barbárok tulajdonképpen nincsenek, (akárcsak Kavafisz versében) hiába is mondja, börtönbe kerül, női ruhába öltöztetik, majdnem felakasztják, aztán hagyják, hogy koldusként tengődjön a városban „nem ismerik fel". Ezek a tapasztalatok, aztán elvezetik egyfajta bölcsességhez. Ő, a bíró, aki csak koldussá süllyedve ismeri fel a koldussorban élők sanyarú helyzetét, rájön: ő se különb a valójában egyedüli barbár Joll ezredesnél. Tudatosul benne, hogy nem más, mint egy báránybőrbe bújt farkas, a Birodalom előretolt helyőrsége köré épült városban; a Birodalom békés arca, amely bármely pillanatban felveheti Joll ezredes komor vonásait.

Az értelmetlenség tudata, a labirintusban való reménytelen kiútkeresés, az egész cselekményben megnyilvánuló finom erotika – a regény alapmotívumait képezik.

John Maxwell Coetzee 1940-ben született, és jelenleg a Cape Town-i egyetem általános irodalmi tanszékének professzora.

A friss Nobel-díjas Dél-Afrikában és Angliában járt egyetemre, ahol nyelvészetet és informatikát hallgatott, majd az IBM-nél dolgozott programozóként. Később Amerikába költözött és tanulmányait a texasi Austin egyetemen angol irodalmi tanulmányokkal folytatta. Diplomamunkájában Samuel Beckett stílusát elemezte. Egyik leghíresebb és egyetlen magyarul is olvasható regénye, *A barbárokra várva* 1980-ban jelent meg. Fontosabb díjak: CNA-díj (1980), Booker-díj (1983, 1999), The Irish Times-díj (1995).

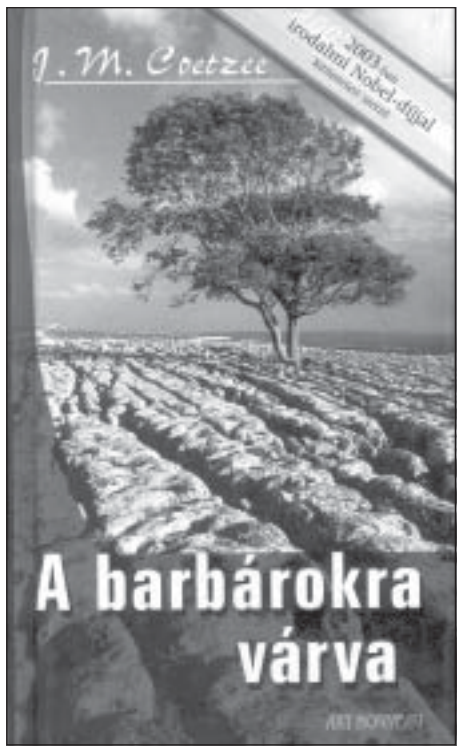

Az előbb felsorolt motívumok által létrehozott sűrű és feszültségekkel teli légkörhöz kapcsolódik a főszereplő visszatérő álma egy hóban térdeplő gyerekről, akinek nem látja az arcát.

A hó és a gyermek fogalmai a tisztasághoz kötődnek, de ez az álom megfejthetetlennek tűnik, a főhős de az olvasó számára is. Az a kézenfekvő magyarázat, hogy ez az álom nem más, mint a tisztaság utáni vágy – nem elfogadható. Talán inkább arról van szó, hogy ez az álom nem más, mint a tisztább és konkrétabb formában megnyilvánuló értelmezhetetlen, amely a főhőst szembenézésre kényszeríti. Rájön, hogy ő a birodalom báránybőrbe bújtatott farkasa, az állami terror eszköze, ha enyhébb formában is.

A könyv utolsó igazán izzó pillanata Joll ezredes visszatérése az ütött-kopott kocsiban. A bíró és az ezredes (aki eredménytelen hadjárata közben elveszti fekete szemüvegét is) egyenlő félként néznek egymásra, de a végső konfrontáció elmarad.

Az egy év alatt egyetlen dolgot ér el a bíró: a tudatosság szintjét, ami nem kis dolog, még akkor sem, ha nem vezet el a megoldáshoz. Mert ahogy a regény (a tkp. általa írt könyv) végén mondja: „Mint mostanában oly gyakran, ostobán érzem magam, mint aki rég tudja, hogy eltévedt, de csak tör előre küszködve egy olyan úton, amely, meglehet, sehová sem vezet".

Karácsonyi Zsolt

(J.M. Coetzee: A barbárokra várva. Fordította: Sebestyén Éva, Art Nouveau Kiadó, Pécs)

Forgatják a Sorstalanságot

A héten megkezdődött a Kertész Imre *Sorstalanság* című regényéből készülő nagyjátékfilm forgatása Budapesten. A főszerepet alakító fiú kilétét még mindig nem fedte fel a rendező, Koltai Lajos, aki a szülőkkel abban állapodott meg, hogy a nehéz feladatot vállaló fiatalember egyelőre nem találkozik a sajtóval. Köves Gyuri alakítója a film abszolút főszereplője, a forgatásnak mind a hatvan napján szerepel a kamera előtt. A munka előrehaladtával a későbbiekben mód lesz beszélni vele is – ígérték.

A művet időrendi sorrendben forgatják le. Ezen a héten más budapesti helyszíneken és a filmgyárban is dolgoznak, január második felében a piliscsabai lőtéren fölépített barakktáborban folytatják. A filmre csaknem tízmillió eurót (kb. 2,5 milliárd ft.) költenek. Ebből 920 millió forintot a magyar költségvetés ad, a többi a német Euroarts, a brit Renegade Film, a párizsi Shoa Alapítvány és az európai filmalap, az Eurimages támogatása. Az utóbbi 650 ezer euró a legnagyobb összeg, amit magyar nyelvű film valaha kapott a szervezettől.

A premiert egy év múlva Budapesten tartják.

(NOL)

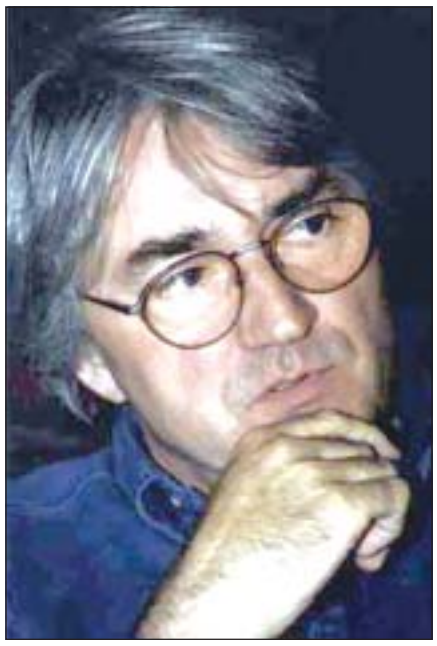

Koltai Lajos rendező

Mihai Eminescu

(1850. január 15 –1889. június 15.)

Attól kezdve, hogy 39 éves korában, ismétlődő idegzavarok után meghalt, mindmáig a román költészet legnagyobb alakjának tudják hazájában is, a világirodalom értő olvasói is. Életében azonban csupán egyetlenegy verseskötete jelent meg 1883-ban.

Eminescu moldvai állampolgárként járta iskoláit, tanult külföldi egyetemeken – Berlinben, Bécsben –, járt külföldi fővárosokban, többek közt Pesten is, amely azért is volt érdekes a számára, mert itt szerkesztették azt a *Familia* című román nyelvű újságot, amely az egységes Románia egyik szellemi előkészítője volt, és már 1870-ben helyet adott a húszéves Eminescu verseinek.

Eredeti neve is ebben a lapban változott Eminescura. A családot ugyanis *Eminovici*-nak hívták. Ez parasztosan hangzó név volt. A *Família* szerkesztőjének, a maga korában neves író Iosif Vulcannak ez sehogy se tetszett. Ő módosította Eminescura, ami nemesi hangzású volt. A költő ettől fogva maga is így nevezte magát.

Kiemelkedő irodalmi személyiségek nemcsak kedvelték, hanem mindig elismeréssel is szóltak róla. Legjelentékenyebb író-kortársai – mint Caragiale és Slavici – már életében a legnagyobb román költőnek tartották. De rohamszerűen rátörő pesszimizmusa,

máskor a szélsőségekig csapongó lelkesedés szerelmi és hazafias költészetében előre jelezték a tragédiát. Hajlott a szélsőségekre nemcsak hangulatában, de véleményeiben is, s ez magányossá, néha egyenest emberkerülővé tette.

El kellett következnie korai halálának, hogy egycsapásra kitörjön a nemzeti lelkesedés és a világirodalmi elismerés. Noha már *Költemények* című, egyetlen kötetben megjelent versgyűjteménye is kifejezetten sikeres volt, *Călin* című verses meseregényéről megjelenésétől fogva vallják, hogy a román költészet legvarázsosabb hangulatú és legzeneibb hangzású alkotása.

Az a különös, hogy Eminescu lelki bizonytalansága szinte egyáltalán nem látszik költészetén. Kettesben a papírral, még a szélsőséges ábrándok között is tiszta elméjű, képalkotásaiban szemléletes, maga alkotta mesevilágaiban is az összhangzó szépséget megvalósító művész volt. Ez lefegyverezte azokat is, akik riadtan figyelték élete ellentmondásait. A költők akkor is szerették, ha nem is értették eredetiben verseit, csak tolmácsok, nyersfordítások útján találkoztak vele. Alig van európai nyelv, amelyen számos fordítása ne volna. Magyarra már életében is fordították.

Kétségtelen: világirodalmi jelentőségű nagy alkotóegyéniség.

Hegedüs Géza

Kulturális hírek

Elkapkodták Szerb Antal könyvét

Még a müncheni DTV kiadót is meglepte Szerb Antal *Utas és holdvilág* című regényének németországi fogadtatása: az első 25 ezer példányt pillanatok alatt elkapkodták a boltokból, és már javában nyomják a következő kiadást. A nagy siker részben a Márai- és Kertész-könyvek következtében Magyarország iránt megélénkült érdeklődésnek köszönhető, másrészt – legalábbis Ulrike Ostermeyer, a könyv lektora szerint – annak, hogy a mű minden generáció számára érdekes.

Olcsóbb műélvezetet!

Az olasz nemzeti örökségvédő csoportok pénteken felhívást tette közzé. Azt szeretnék elérni, hogy a vidéki olaszok kapcsolják ki televízióikat, és inkább a gazdag olasz kultúrát fogyasszák. Az örökségvédő szervezetek jutányos áron kínálnak múzeumi és filmszínházi belépőket, ha az illető bemutatja otthoni tévéje távirányítóját.

Munkácsy – rekordáron

A héten megdőlt a magyarországi festményár-rekord. A Mű-Terem Galéria budapesti aukcióján 75 milliós kikiáltási ár után 220 millió forinton ütötték le Munkácsy Mihály *Poros út* című képét. Az eddigi rekorder ugyancsak egy Munkácsy-mű, *A baba látogatói* volt, amelyért a Mű-Terem tavaszi árverésén 160 milliót adtak.

Fotók a színházból

Színészarcok, színpadi jelenetek, premierhangulatot sugárzó képek közé lép, aki felkeresi a marosvásárhelyi Azomureș vállalat Petőfi téri üzletét. Bartha László színházi fotós színes és fekete-fehér felvételeiből hétfőn nyílt kiállítás, a fotókat Zeno Fodor teatrológus ajánlotta az érdeklődők figyelmébe. A kiállító a Tompa Miklós és a Liviu Rebreanu Társulat utóbbi évadjainak előadásain készült emlékezetes pillanatokat örökítette meg, montázsai a produkciók lényegét, szellemét megragadva vonják magukra a nézők figyelmét. *(Népújság)*

A VILÁG LEGNAGYOBB PÉLDÁNYSZÁMBAN MEGJELENŐ MAGYAR IRODALMI HAVILAPJA

Szerkeszti:
Böszörményi Zoltán,

munkatársak: Irházi János, Karácsonyi Zsolt, Orbán János Dénes, Pongrácz P. Mária

http://ij.nyugatijelen.com, ij@nyugatijelen.com.

Anyagaink utánközlése csak a forrás megjelölésével

Húsz új film

Legalább húsz új játékfilmet vetítenek majd a január 27-én kezdődő 35. Magyar Filmszemlén, amelyen első alkalommal adják át a Magyar Mozgókép Mestere díjat. A tervek szerint a Filmszemle megnyitóját a Budapest Kongresszusi Központban tartják, a vetítéseknek és a szakmai programoknak ezúttal is a Mammut mozi és a Millenáris Park ad otthont.

Világok és virágok

Starmüller Katalin grafikai kiállítása nyílt meg szombaton délelőtt Kolozsváron a Gy. Szabó Béla Galériában. A Kolozsvári Külső Református Egyházmegye szervezésében rendezett tárlat megnyitóján Ferenczy Miklós református lelkész a házigazda szerepében emlékeztetett arra, hogy az adventi időszakban, az ünnepre való készülődés forgatagában is meg kell állni egy pillanatra, szellemi, lelki táplálékhoz jutnunk. *(Szabadság)*

Magyar Magic

A londoni Freud múzeumban a huszadik századi festők képeiből *Festett álmok* címmel kiállítás nyílt a Magyar Magic kulturális eseménysorozat keretében. A január 18-ig látható tárlaton Lesznai Anna képei a mesék fantáziavilágába viszik a nézőt, Sassy Attila ópiumrévületű rajzai láthatók a falakon, és Csontváry Kosztka Tivadar különös, varázsos világába is bepillanthat a látogató.

Kafka-díj

Nádas Péter író vehette át az idei Franz Kafka irodalmi díjat Prágában. A díjban azok az írók részesülnek, akik műveikkel hozzájárultak a demokrácia, az egymás iránti tisztelet és a humanizmus értékeinek terjesztéséhez. A díj 10 ezer dolláros pénzbeli jutalmat jelent.

TALLÓZÓ

Korunk – Személyiség és történelem kapcsolatairól, összefonódásáról szól a lap decemberi száma. A történelmet a maga főszereplői, a személyiségek alakítják, ám az eseménysorok, történések termelik ki a személyiségeket.

Néhány cím a tartalomból: Kovács Ágnes: *Rákóczi és Károlyi*; Takács Péter: *Deák Ferenc magyarsága*; Csetri Elek: *Wesselényi Miklós*; Egyed Péter: *Kisebbségek a liberális ás demokratikus deficitben*; Kántor Lajos: *Panteonban, Gergely Istvánnal*.

Ághegy – Megjelent a skandináviai magyar irodalmi és művészeti lapfolyam idei 3-4. száma. Írást közöl, többek között Debreczeni Éva, Sall László, Gulyás Miklós, Kovács katáng Ferenc, Barthal Klári, Tar Károly, Sulyok Vince, Gergely Edit, Karl Michael Bellman, Werner Apeström. A Tar Károly szerkesztette lap a www.hhrf.org/aghegy honlapon olvasható.

Vasárnap – A katolikus szemle legfrisebb számában olvasható az újonnan létrejött Gyulafehérvári Főegyházmegyei Pasztorációs Iroda célkitűzését és működését ismertető beszámoló, valamint, egyebek mellett, Jakubinyi György érsek újévi gondolatait tartalmazó körlevél.

Színház

A Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulata december 31-én, valamint január 4-én, 9-én, 11-én, 13-án, 14-én, és 16-án az *Egy bolond száz bajt csinál*, 17-én pedig a *Portugál* című darabot adja elő.

Magyarnóta-est

Az RMDSZ Maros megyei és marosvásárhelyi szervezete magyarnóta-estet szervez december 26-án 18 órai kezdettel a marosvásárhelyi Kultúrpalota nagytermében. A belépés ingyenes.

10 éve magyarul

A Kolozsvári Rádió hétköznap 17 órakor jelentkező félórás hírműsorának évtizedes fennállása ürügyén tartott a héten sajtótájékoztatót a magyar szerkesztőség a Kolozsvári Stúdió székházában. Az intézmény igazgatói, a műsor volt és jelenlegi szerkesztői jelenlétében tartott bevezetőjében Orbán Katalin szerkesztőség-vezető elmondta: 1985-ig a Kolozsvári Rádiónak elsősorban kultúra-közvetítő és kultúra-mentő szerepe volt. 1990-től a megváltozott körülmények között már új feladatokat kellett vállalnia, a hangsúly ettől kezdve a tájékoztatásra tevődött, nyilvánvalóvá vált a profi híradó szükségessége.

Ma adják át az idei Julianus-díjakat

A Csíkszeredában működő Julianus Alapítvány évente díjazza azokat a személyiségeket, akik kivételesen sokat tettek a szórványban élő magyarság sorsának jobbra fordulásáért.

Az idei díjazottak: Sylvester Lajos sepsiszentgyörgyi újságíró, András Mihály, a Hargita Székely Nemzeti Népi Együttes igazgatója, Csoóri Sándor író, Pomogáts Béla irodalomtörténész, Tempfli József nagyváradi püspök, Wass Endre hamburgi közgazdász és dr. Gellérd Judit pszichiáter, unitárius lelkész. A díjátadó ünnepségre ma délután 5 órától kerül sor Csíkszeredában, az új református templomban. *(M-vásárhelyi Rádió)*

Bemutató Kolozsváron

A Kolozsvári Állami Magyar Színház január 28-án mutatja be Luigi Pirandello *Öltöztessük fel a mezteleneket* című stúdióelőadását. Rendező: Bocsárdi László m.v. , dramaturg: Kelemen Kinga. Szereplők: M. Kántor Melinda, Molnár Levente, Szabó Tibor m.v., Bogdán Zsolt, Bíró József, Varga Csilla.

Versmondó verseny

A nagyszalontai Arany János Művelődési Egyesület névadója születésének 187. évfordulója alkalmából kilencedik alkalommal rendezi meg az Arany János versmondó versenyt 2004. március 6-án. A versenyzők két, szabadon választott verssel jelentkezzenek a következő tárgykörökből: a hit–remény–szeretet eszmeisége Arany János költészetében; erdélyi magyar költők istenes versei. Előadás időtartama 5–7 perc, korcsoportok: VII–VIII., IX–X. és XI– XIII. osztályosok; minden versenyzőnek rendelkeznie kell valamely egyesület, egyházi hivatal vagy iskola ajánlásával. Jelentkezési határidő: 2004. január 31. Bővebb felvilágosítás az Arany János Művelődési Egyesületnél, telefon: 0259/373-197.

Összeállította Irházi János

Lapszámunk szerzői

Bíró Béla – 1947-ben született Köpecen, újságíró, egyetemi adjunktus. Kötete: A tragikum tragédiája (1984). Tanulmányai hazai és külföldi folyóiratokban jelentek meg.

Bogdán László – 1948-ban született Sepsiszentgyörgyön, író, újságíró, szerkesztő számtalan kötete jelent meg, több irodalmi díjjal jutalmazták.

Farkas Wellmann Éva – 1979-ben született Marosvásárhelyen, magyar-angol szakot végzett, verseit hazai és magyarországi irodalmi lapok közlik. Kötete: A kaland folytatása.

Ferencz Zsuzsanna – 1947-ben született Kolozsváron, író, újságíró, több németországi, svájci lap munkatársa. Filmjeit külföldön is bemutatták. Első kötete Sok fal címmel 1969-ben jelent meg 1998-ban összeállította a jelenkori romániai magyar költők négynyelvű antológiáját, legutóbbi kötete a Kik és Mik Irodalmi Jelen könyvek (2003).

Illyés István – 1973-ban született Nagyváradon, teatrológus. Magiszteri képzésben részesült a BBTE irodalomelmélet tanszékén (2002). Az LKKT, a Függöny és a Krónika közölte kritikáit.

Király László – 1943-ban született Sóváradon, költő, író, műfordító, a Helikon főszerkesztő helyettese. Első verseskötete 1967-ben (Vadásztánc) jelent meg, 1997-ben József Attila-, Déry Tibor-, és Látó-díjat kapott, ugyanakkor többször kitüntették a Romániai Írók Szövetségének díjával, E-MIL életműdíjas 2003.

Láng Zsolt – 1958-ban született Szatmárnémetiben, író, a Látó szerkesztője. Kötetei: Fuccsregény (1989), Csendes napok (1991), Perényi szabadulása (1993), A pálcikaember élete (1994), Hányan mentek Piripócsra (1995), Bestiárium Transylvaniae. Az ég madarai (1997)

László Noémi – 1973-ban született Kolozsváron, költő. Verseskötetei: Nonó (1995), Az ébredés előterében (1996), Eșés után (2000). Díjak: Sziveri-díj(1996), A Romániai Írók Szövetségének debüt-díja (1996).

Lászlóffy Csaba – 1939-ben született Tordán, költő, író, műfordító, számos vers, próza és drámakötete jelent meg, jelenleg Kolozsváron él.

Szabó Péter – 1952-ben született Aradon, költő, műkedvelő képzőművész. Verseskötetei: Szerelembontás (1980), Ami fontos (1985), Vagyunk (1995).